

Militaire Spectator.

De MILITAIRE SPECTATOR verschijnt maandelijks, in Nos. van 3 vellen druks; zoodat de Jaargang uit 36 vellen druks (behalve de bijvoegsels die gratis geleverd worden) bestaat, en voor f 6,25, uitgenomen de platen en kaarten, welke afzonderlijk betaald worden, aan de respectieve geabonneerden wordt afgeleverd. Aan de geabonneerden in de Nederlandsche Overzeesche Bezittingen, wordt de Jaargang, uit hoofde van de 40 pCt. rabat voor transport-, assurantie- en commissie-gelden, tegen de betaling van f 8,50 afgeleverd.

Men abonneert zich bij alle Post-Directeuren en Boekhandelaren door het geheele Koninkrijk. Alle inzendingen voor dit Militaire Tijdschrift bestemd, geschieden vrachterij aan de Uitgevers BROESE & COMP. te Breda, of aan den Directeur, den kapitein VAN RIJNEVELD, van de rijdende artillerie, te Breda, met het opschrift: voor den Militairen Spectator.

SUMATRA,

OF

STAATS- EN KRIJSGESCHIEDKUNDIGE SCHETSEN

DER

NEDERLANDSCHE BEZITTINGEN

OF

SUMATRA.

(Vervolg van N°. 7.)

Het medegedeelde zal den neteligen toestand der Nederlandsche aangelegenheden op Sumatra, even voor den val van Bonjol, hebben doen zien. Indien de afdeeling, die in het zuiden werkzaam was, had moeten terugtrekken, dan zou de afdeeling, die in het Noorden opereerde, eveneens den loop der gebeurtenissen hebben moeten volgen. De toestand waarin deze zich dan had verplaatst gezien, zou echter van gevaarlijker aard zijn geweest. Immers zij zou den terugtogt eerst dan hebben begonnen, wanneer zij door eenen algemeenen opstand, die rondom haar zoude uitgebarsten zijn, de toedragt der zaken en het opbreken van het beleg voor Bonjol had vernomen. Wat van haar geworden ware, was zeer gemakkelijk te voorzien, en het zal wel niet noodig wezen een donkerder tint op het tafereel te leggen, om te doen begrijpen, dat het zwaard van *Damoelas* in die oogenblikken het Nederlandsche gezag op Sumatra bedreigde.

Zijne Excellentie de voormalige commissaris-generaal voor de koloniën, de Graaf van den Bosch, had reeds in 1833 — zooals wij bij de inleiding gezegd hebben — den toestand van zaken op Sumatra, met het oog eens kenners overzien, en het productieve vermogen van dat eiland naar waarde geschat. Het was hem ook geenszins ontsnapt, dat de zaken van Bonjol, indien deze niet in ons voordeel uitvielen, alles zouden belemmeren, wat men in het voordeel van dat vermogen zoude kunnen daarstellen. Intusschen was het even duidelijk, dat indien onze zedelijke invloed, door de eene of andere schitterende overwinning

verhoogd wierd, Sumatra voor de belangen van het moederland van onberekenbaar voordeel kon worden.

De werkzame geest des genoemden commissaris-generaal, zijne voortvarendheid in het beramen van middelen en in het leggen van nieuwe grondslagen voor algemeene welvaart, welke nimmer te hoog kunnen geschat worden, en die zijnen naam eenmaal in 's lands geschiedenis dankbaar zullen doen gedenken, deden zijne inzigten nopens deze kolonie zamenvatten in eene algemeene instructie, waarin hij, in zekeren zin, voorspelde wat er zoude gebeuren, indien de beraamde maatregelen door eenen vermoedelijken uitslag bekroond werden. Dat Bonjol zoo langdurig zijne inzigten zoude dwarsboomen, was niet te voorzien. Dat velen aan de juistheid van zijn oordeel begonnen te twijfelen, was wel te verwachten, zoodra de militaire operatiën in het lange gerekt werden. Ook groote en erkende geniën zijn niet gewaarsborgd tegen het flauwhartig innerlijke en tegen de traagheid van ondergeschikten, of partijdige, afgunstige bedillers. Hoe langzaam ook, baant echter het genie zich toch eindelijk eenen weg, wanneer het slechts eenigen steun vindt in deszelfs gewone en natuurlijke hulp, namelijk de kennis en geestkracht van enkele hulpgenooten. Deze vond de Graaf van den Bosch in den later benoemden gouverneur van Sumatra, den kolonel *Michiels*, die zijne plannen in den volstrekten zin des woords beaamd had.

In de gezegde instructie, dato 11 October 1833, had de Graaf van den Bosch, ten opzichte onzer staatkunde op Sumatra gezegd: *« dat het steeds ons streven moest zijn, onzen politieken invloed meer en meer uit te breiden in het geheele eiland en van de rivier Sinkel af tot de straat Sunda toe, meester te worden, als zijnde dit het beste middel om het importante productief vermogen dezer uitgestrekte landen, aan onze belangen dienstbaar te maken. »*

Dit doel te bereiken, was mogelijk; doch niet zoolang Bonjol de stookplaats van den opstand bleef. Te oordeelen over het al of niet voordelinge bezit van Sumatra, zoolang men de uitvoering van dezen wenk moest achterwege laten, en geen der verkregene resultaten eenige stof of aanleiding tot afkeuring gegeven hadden, was niet alleen bekrompen gedacht, maar ook onedelmoedig gehandeld.

Om ons nu op het standpunt te plaatsen, van waar wij de gevolgen der onderwerping van Bonjol kunnen overzien, dienen wij na te gaan, hoeverre het Nederlandsch gezag zich over Sumatra uitstreckte, op het oogenblik dat deze groote hinderpaal viel.

Onze heerschappij strekte zich alstoen uit over de volgende landschappen: de strook benoorden Padang en bewesten de bergketen tot Priaman, of wel tot Tikoi. Verder benoorden, waren langs de stranden slechts eenige punten bezet, zoo als: Ayer Bangies, Natal en Tappanolie. Van het strand, in de rigting van het oosten, was de communicatie met de binnenlanden gesloten door vijandige districten. Van Natal naar Mandheling was de weg open. Bezuiden Padang waren eenige zeeplaatsen tot Bencoelen toe door de onzen bezet.

Tot de aan ons gezag onderworpenen gewesten, in de binnenlanden, konden gerekend worden: Batiepo, Tanadatar, Agam, de L kotta's, Lintow en Boea. Hoe weinig men echter op de bevolking dezer gewesten rekenen konde, is reeds vroeger ontwikkeld. De landen der XX kotta's, Selika en Soengy Poea, maar hoofdzakelijk de XIII kotta's, konden als schijnbaar onzijdig beschouwd worden; — wij zeggen schijnbaar, omdat zij het Nederlandsch gezag voor 't minst niet openlijk vijandig waren. Het bloote overzigt van de positie dezer gewesten, ten opzichte van het van alle magt ontbloote Padang, zal voldoende zijn om te doen begrijpen, hoe haghelijk onze magt op Sumatra eigenlijk stond, indien deze landschappen eene openlijke vijandige rol gespeeld hadden. De vereeniging van onze voornaamste strijdkrachten in en bij de vallei van Allahan Pantjang, en de daaruit voortvloeiende verzwakking van alle andere posten, zelfs van de ontzuining van vele anderen, had alles op het spel doen zetten.

Sedert de onderwerping van Bonjol, heeft echter het Nederlandsch gezag en deszelfs zedelijke en staatkundige invloed eene reusachtige uitbreiding gekregen en het tijdsbestek doen naderen, waarin men eindelijk vruchten zal kunnen trekken van deze rijke bezitting. Gaan wij slechts vlugtig na, wat er, reeds weinige dagen na de bedoelde gewichtige gebeurtenis, plaats had.

De geheele vallei van Allahan Pantjang, de Ophir-districten, Taloe en Malampa onderwierpen zich dadelijk. De vrees, dat de gevlugte *Iman* en zijne laatste hem getrouw geblevene aanhangers, elders zijnen invloed zouden hebben doen werken, verdween dan ook allengskens, aangezien nog velen zijner makers zich kwamen onderwerpen, en de bevolking der bevredeigde gewesten onze soldaten ijverig ondersteunden in het vervolgen van de laatste dweepzuchtige schaar, welke bij Bonjol ontsnapt was. *Toeanke Iman* van schuilhoek tot schuilhoek door de onzen gejaagd, en zich eindelijk in de diepste wildernissen niet meer veilig achtende, kwam zich op den 28sten October van datzelfde jaar onvoorwaardelijk overgeven. Zijne verwijdering van de kust drukte het zegel op de behaalde voordeelen.

De Nederlandsche heerschappij over de oude bezittingen, werd daardoor niet alleen bevestigd, maar strekte zich nu reeds uit over de strook lands, gevormd door de vallei van Allahan Pantjang, Loeboesikapping en Rau, en over de geheele oppervlakte tusschen die valleijen en het westerstrand gelegen.

In het laatst van October ontving men berigt, dat *Toeanke Tamboesy* de grenzen van zijn land had overschreden, en zich bezig hield versterkingen op het grondgebied van Ankola aan te leggen. Tegen dit opperhoofd bestonden reeds vele grieven, en het was te voorzien dat hij pogingen zoude doen, om de inzigten van *Iman* na te volgen. De gouverneur ter westkust, de kolonel *Michiels*, die zich reeds door doorwrochte kennis en eene boven alle lof verhevene werkdadigheid in het partij trekken van de behaalde voordeelen had doen kennen, gelastte dadelijk afdoende middelen, om dit opkomend onweder af te leiden, en daardoor onzen steeds klimmenden zedelijken invloed nog meer te versterken. Zeer spoedig werd *Tamboesy* voor zijnen euvelmoed gestraft, en niet alleen werden de Batta-landen, welker bevolking ons zoo hartelijk toegenegen was, van zijn juk bevrijd, maar onze troepen rukten nu zelfs tot op 7 à 8 marschdagen noordoostwaarts van Pertibie voort, en ontvingen daar de vrijwillige onderwerping der Maleische landschappen Semang, Ambie en kotta Baroe, beoosten Padang. Alle deze voordeelen waren zonder noemenswaardige opofferingen behaald. Sedert den val van Bonjol waren alzoo de Nederlandsche bezittingen op Sumatra, tegen het einde van het jaar 1837 meer dan verdubbeld. Er bleef alzoo, ter bereiking van 's Gouvernements oogmerken op dat tijdstip, nog over het in bezit nemen van de zeeplaatsen benoorden Tapanoeli tot kaap Sinkel.

Voor het doel en de strekking van het hier behandelde, kan het niet onbelangrijk geacht worden, tevens aan te duiden, de eigenlijke staatkundige voordeelen, door de onderwerping van Bonjol behaald, en de denkbeelden van zaakkundigen, omtrent de vruchten die het moederland mag te gemoet zien. Het doorzigt van den tegenwoordigen gouverneur ter westkust van Sumatra, in de bedoelingen van Z. Exc. den Graaf *van den Bosch*, gepaard met eigen ervaring en grondige zaakkennis, zal ten deze, voor zoover wij zijne gevoelens hebben mogen doorgronden, op den voorgrond staan.

Reeds in het jaar 1832 moet de kolonel *Michiels* in de gelegenheid geweest zijn, om de noordelijke gedeelten der kust te bezigtigen, en de staatkundige en statistieke gesteldheid te doorgronden. Baros, Tapoes en Sinkel moeten hem toen reeds voorgekomen zijn, als zeer gewichtige handelsplaatsen voor den uitvoer van kamfer en benzoein. De bevolking van Baros, zuchtende onder den euvelmoed en de afzetterijen der Atjinezen, riep toen reeds de bescherming van de Nederlandsche regering in, als het eenige

middel om haren ontlukenden handel en de behoefte aan industrie, als ook den landbouw verder te kunnen ontwikkelen, en bij de bevordering van eigen welvaart, ook die der Nederlandsche kantoren uit te breiden. De Atjinezen in hunne roofzucht door niets belemmerd, drukten hun ijzeren juk meedogenloos op alle deze kustbewoners. Een uitvoerig rapport moet destijds uitgebragt zijn door den kolonel *Michiels*, over den toestand van zaken aldaar, en over de noodzakelijkheid om den euvelmoed der Atjinezen te tuchtigen, en zodoende de belangen van de kustbewoners en van den Nederlandschen handel te bevorderen.

De zaken van Bonjol hadden echter alle uitzigt benomen, om zich vooreerst daarmede bezig te houden. In de maand November 1837 riep Baros op nieuw en zeer dringend de bescherming van onze regering in. Het was toen reeds wenschelijk, dat de regering van de aangeboden gelegenheid gebruik had kunnen maken en door de inbezitneming van dat gewest, waarop zij volgens de bestaande tractaten recht had, onzen staatkundigen invloed had kunnen uitbreiden en onze belangen zodoende dadelijk bevorderen. De meergenoemde kolonel *Michiels*, destijds reeds gouverneur van de kust, hoezeer overtuigd van het hooge gewigt eener zoodanige handelwijze, die zoo geheel strookte met zijne inzigten, zag echter, als zaakkundig militair, in, dat de tijd nog niet aangebroken was, om vooreerst de oogen verder te rigten, dan tot dat gedeelte, dat door een samenloop van gelukkige omstandigheden in het najaar van 1837 verkregen was. Vooreerst toch moest hij het herstelde Nederlandsche gezag, in de onderworpenen gewesten, met de weinige middelen die hem ten dienste stonden, bevestigen. Als militair, moest hij wegen en communicatiën daarstellen; deze door vaste posten en door het invoeren van een geregeld beheer, verzekeren, en daardoor den zedelijken invloed van ons gezag eenen magtigen steun geven. Als staatsman, moest hij middelen beramen en maatregelen nemen, om van de reeds verkregene uitbreiding van bezittingen, die voordeelen te trekken, welke het wezenlijke doel onzer heerschappij over die gewesten was: alzoo bevordering van landbouw, handel en volksvlucht. Uitgebreid was de werkkring waarin hij zich geplaatst zag, maar ook uitgestrekt waren de resultaten zijner zaakkundige bemoeijenissen, en gelukkig was het voor het algemeene welzijn, dat de regering in hem eenen man gevonden had, die bij veelsoortige kennis, ook de zoo noodige voortvarendheid paarde. Hoezeer nu de middelen die hem ten dienste stonden, en de organisatie die hij moest bewerkstelligen, het geenszins toelieten, om dadelijk aan de verlangens der bevolking van Baros te voldoen, verzekerde hij zich echter, als staatsman, van het vooruitzicht, om ook eenmaal daarin de inzigten van den Graaf *van den Bosch*, de zijne, en die van alle zaakkundige personen te kunnen bevorderen.

Onder deze was er geen die niet deelde in het gevoelen, dat — welk punt ook op de meer noordelijk gelegene kust door het bestuur eenmaal zou gekozen worden — aldaar een handel zou kunnen gevestigd worden, veel belangrijker dan die van Padang; te meer daar de onderwerping van Bonjol gelegenheid had gegeven, om het Nederlandsche gezag ook binnenlands zoo ver uit te strekken. Aan deskundigen scheen het ook eene uitgemaakte zaak, dat, bij het daarstellen van doelmatige inrigtingen, een zeer belangrijk gedeelte, en wellicht de geheele peperhandel derwaarts zoude worden gelokt. Het noorden werd teregt beschouwd als eene nog onontginde mijn, waaruit men de middelen zoude kunnen putten, om de reeds gewone opofferingen voor Sumatra, rijkelijk te vergoeden.

Om dat grootsche doel te naderen, was het noodzakelijk, onzen staatkundigen en zedelijken invloed in de meer zuidelijk gelegene bezittingen hoe langer hoe meer uit te breiden; want het was deze invloed, die de krachtige hefboom moest worden tot de bevordering onzer oogmerken met het noorden. De oostkust werd evenmin uit het oog verloren, nu de verkregen zedelijke kracht de kracht onzer wapenen in zekeren zin verdriedubbelde had. In te slapen op de behaalde voordeelen, was gelijk te stellen met achteruitgang; het vooruitzicht om van Sumatra een tweede Java te maken — iets dat door de instructie en explicatieve nota, in 1833 door den toenmaligen commissaris-generaal *van den Bosch*, aan het bestuur uitgereikt, zoo blijkbaar bedoeld werd — kon alleen door met kracht door te tasten, verkregen worden. De kolonel *Michiels* was de man, die voor dat reuzenwerk niet terugbeefde.

In het bezette gedeelte der binnenlanden van Sumatra, ontspringen en stroomen (reeds op enkele punten bevaarbaar) de boventakken der hoofdrievieren Indragerie, Kampar, Siak of Sprindrapura, en uit de noordoostelijke Batta-landen de rivier Bantang Paney. Deze vormen dus natuurlijke communicatiën met de oostkust, waarvan men zich verzekeren kon, zoodra men de uitwateringen dezer rivieren op dezelfde wijze bezette, als dit met de monding der Djambi heeft plaats gehad. Het recht tot het bezetten dier mondingen, schijnt volgens het gevoelen van den Graaf *van den Bosch*, op grond van ons staatsrecht, in de tractaten met de andere mogendheden aangegaan, voor geen twijfeling vatbaar. Bij de verdere uitbreiding van ons gezag op Sumatra, zag men derhalve reeds in het najaar van 1837, dat de producten van geheel Sumatra, van straat Sunda af tot de Rokan beoosten, en tot de zoogenaamde Atjineesche peper-havens langs de door ons bezette wegen zouden kunnen zamenvloeijen.

De voornaamste verbinding met de oostkust en die aan onze handelsbetrekkingen de meeste afbreuk deed, was die uit de Lotta's langs de rivier Siak. Behalve andere minder gebruikte we-

gen, bestond er een door de kloof van Loeboe Ambaloe, in welks nabijheid het fort *Veltman* gelegen is; van daar tot Olie Ayer is slechts drie uren gaans. Van Olie Ayer tot Pankalang of kotta Baroe, is tien uren gaans. Van Pankalang begeeft men zich in eene Sampong, om zes dagen lang de rivier Kampar af te varen tot kampong Tarata Boelo. Van daar maakt men eene dagreis over land van Pakan Baroe, om met eene Sampong, twee dagen de rivier Siak af te varen tot de hoofdplaats van dien naam.

De zedelijke invloed van Bonjols en *Imans* val had zich tot over die streken uitgestrekt, en reeds hadden de hoofden van Pankalang en kotta Baroe, in Januarij 1838, genegenheid betuigd, om zich mede aan het Nederlandsche gezag te onderwerpen.

Ziedaar dus beknopt voorgesteld den reusachtigen invloed dien de onderwerping van Bonjol te weeg bragt, en die het moederland, maar vooral de handel, aan de geregelde magt van den Staat te danken had. De regering ter kust van Sumatra is ook eigenlijk in haar werkelijk bestaan, niets anders dan een militair bestuur, omdat de middelen tot uitbreiding, verbetering of behoud dezer bezitting, afhankelijk zijn van de verstandige en met kennis van zaken bestuurde aanwending der militaire magt. De belangen van het moederland en die van den handel in het bijzonder, berusten derhalve, en wel noodzakelijkerwijze, in handen van de krijgsmagt. Van hare zedelijke en fysieke waarde, hangt alzoo het behoud van eene kolonie af, die bij een wijs bestuur, door haar nog slechts gedeeltelijk bekend productief vermogen, eene nieuwe bron kan worden van algemeene welvaart. Om dit te betoogen en zelfs aan den handelaar begrijpelijk te maken, daartoe diende de bovenstaande schets; en zou men zich nu niet duizende malen herhaaldelijk moeten afvragen: Van waar dan die koelheid, die onverschilligheid, waarmede de natie — ja, men vergeve het ons — waarmede het bestuur nederzag op het insluimeren van den soldatenzin, op het verslappen van den krijgsgesest, die door niets geprikkeld werd, en waarbij de zucht om zich te bekwamen voor den krijg, als van zelve, bij gebrek aan voedsel, moest verminderen? Heeft men wellicht gedacht, dat het niet noodig was, om de zedelijke drijfveeren hooger te spannen, bij de zekerheid die men ontving, dat de Oost-Indische krijgsmagt, zelfs bij die ontmoedigingen, met evenveel zelfopoffering kampte voor de belangen van hen die zoo onverschillig waren? Eere zij gebragt aan dat verstaalde gevoel van eer, aan die hooge schatting der soldatenwaarde, welke die braven bezielden, als een overblijfsel van het tijdvak, waarin die hefboomen alleen en uitsluitend in beweging waren. Men verlieze echter de menschelijke natuur niet uit het oog; men vergeete vooral niet, dat er een tijd kan geboren worden, waarin eindelijk de *onverschilligheid* zich ook dáár kan zetelen, waar tot nu toe eene onuitdoofbare geestdrift heeft bestaan; men vergeete vooral niet, dat ook het leger

hier te lande, aan het Oostindische geaffilieerd is, en dat de zedelijke indrukken *hier* ontyfangen, *daar* gedeeld worden.

Komen wij echter voor een oogenblik op de door ons geschetste gebeurtenissen terug, om het verband dezer schets met eene volgende daar te stellen.

Het was zeker opmerkenswaardig, dat, terwijl onze troepen zulke verre togten binnenlands waagden, het gewest dat het naast aan het voorname subjectief punt (Padang) grensde, ongemoeid gelaten werd; vooral daar men dikwerf blijken van vijandelijke gezindheid in dat gewest bespeurd had.

Wij stonden met dat landschap in handelsbetrekkingen, die bij grootere onderworpenheid aan het Nederlandsche gezag, hadden kunnen uitgebreid worden. Deze af te breken door bedreigingen, bij de overtuiging, dat men, uit gebrek aan voldoende middelen, aan die bedreigingen geen gevolg konde geven, was niet raadzaam. De regering moest zich derhalve toegevend toonen; zij moest den hoogmoed der Tigablassers streelen, en veel door de vingers zien. Eene kwalijk geplaatste zuinigheid, namelijk de zucht om dadelijk te trekken, en zoo min mogelijk opofferingen voor de toekomst te doen — iets dat altijd zulk eene gewigtige rol bij ons gespeeld heeft — was ook hier mede een hinderpaal, even als het een slagboom was geweest tot eene spoedige bereiking van het doel met Bonjol. Toen echter de herstelde rust het toeliet om ook de oogen derwaarts te wenden, beijverde de gouverneur *Michiels* zich, om alles voor te bereiden tot de meer daadwerkelijke onderwerping der XIII kotta's. Het relaas dier gebeurtenissen zullen wij in eene volgende schets geven.

II.

Onderneming tegen de IX en XIII kotta's, en opvolgende gebeurtenissen.

In het vorige hoofdstuk hebben wij doen gevoelen, de moeilijke stelling waarin het gouvernement op Padang, door den langen duur der zaken met Bonjol, ten opzichte der XIII kotta's, was geplaatst geweest. Toegevend te zijn, dáár waar het geduld zoo lang getergd was geworden, bij het misbruik maken der bevolking dier landschappen van de moeilijke omstandigheden waarin de Nederlanders gewikkeld waren, was — hoezeer de staatkunde het vorderde — moeilijk vol te houden. Het was dan ook niet te verwonderen, dat, zoodra men de handen eenigzins vrij had, vriend en vijand gelijktijdig de oogen vestigden op de XIII kotta's. Het was den gouverneur, kolonel *Michiels*, reeds moeilijk, zijnen onbegrensden ijver in de volvoering van 's Konings bedoelingen met Sumatra, te beteugelen, om hier zijne

rol als staatsman niet te vergeten en af te wachten, dat tijd en middelen tot de noodige rijpheid waren gekomen.

Zowel uit een militair- als staatkundig oogpunt beschouwd, had hij — die den loop der omstandigheden zoo van nabij had gadegeslagen — het meer dan noodzakelijk geoordeeld, om de genoemde landen onder den volstrekten invloed van het Nederlandsch gezag te plaatsen. Aan den anderen kant was hij gebonden aan de middelen die ter zijner beschikking stonden en aan de inzichten van het hoofdbestuur op Java, dat natuurlijkerwijze niet zoo geïdentificeerd kon zijn met den snellen voortgang der gebeurtenissen en den veranderden loop der zaken, sedert den val van Bonjol. Te Sumatra ontbrak het ook geenszins aan verontrustende geruchten van verschillenden aard, zoowel ten opzichte van de gezindheid der dertien kottenaars, als ten opzichte van Padang zelf. De bron dier geruchten was niet moeilijk uit te vinden, aangezien men wist, dat de inboorlingen van Padang, evenals die van Pau en Bayang, zich beschouwden afstammelingen te zijn van de XIII kotta's, en dat zij, op de onafhankelijkheid van dat landschap steunende, zich steeds zochten te onttrekken aan de geregelde werking van het Nederlandsche gezag.

De instructie, vroeger reeds door Z. Exc. den commissaris-generaal betreffende de oogmerken des Konings omtrent de zaken van Sumatra gegeven, had ook aangeduid, dat men pogingen zou aanwenden, om langs den weg der onderhandeling te trachten de zaak met de XIII kotta's te schikken. Men moest nu echter niet uit het oog verliezen, dat deze instructie in een veel vroeger tijdstip, en juist toen was opgesteld, toen onze staatkundige toestand op de westkust zeer verwickeld was.

De gouverneur *Michiels*, geheel en al de inzichten van den commissaris-generaal voornoemd toegedaan, vermeende zich ook nu nog naar dezelve te moeten gedragen, en had dien ten gevolge onderhandelingen laten aanknoopen. Gelijkijdig had hij eenige troepen naar Padang Riboe Riboe gezonden, ten einde die onderhandelingen te ondersteunen. In den aanvang scheen het alsof deze maatregel met eenen gunstigen uitslag zoude bekroond worden.

Hoezeer velen zich met de hoop streelden, dat de alsnu gekoesterde verwachtingen zouden vervuld worden, was het echter aan enkele zaakkundige personen voorgekomen, dat eene dusdanige vredelievende schikking niet wél overeen te brengen was met den bekenden aard der Maleijers, die het altijd als eene schande beschouwen, zonder gevecht onder te doen. Daarbij kwam nog de overweging, dat de dertien kottenaars reeds zeer langdurig door onze regering met een gedwongen ontzag waren behandeld, terwijl aan de enkele bedreigingen, die men nu en dan van onze zijde had moeten doen, uit gebrek aan krachten, nimmer gevolg gegeven was. Zij die den inlander van nabij kenden, en den loop der zaken hadden kunnen volgen, vermeenden

ook, dat de dertien kottenaars welligt een te hoog denkbeeld van hunne eigene krachten koesteren zouden. De invloed dien de regering door de laatste gebeurtenissen met Bonjol gekregen had, kon — het is waar — daartegen overgesteld worden; maar het was ook niet minder waar, dat de bevolking der XIII kotta's zich te regt of ten onregte beschouwde, als voor 't minst zijdelings de regering ondersteund te hebben in het verkrijgen van dien invloed. Alles te zamen genomen, moest er, volgens de gevoelens van zaakkundigen, te veel opgeblazenheid bij de tegenpartij bestaan, dan dat men zich met grond konde vleijen, dat alles in der minne of zonder meerdere ontwikkeling van magt zoude afloopen.

Het bleek dan ook spoedig genoeg dat men zich in die meening niet bedrogen had, te meer daar de verdeelde gezindheid der tegenpartij, en haar gehoor leenen aan vreemde opruijing, vooruit deed zien, dat de onderhandelingen in alle gevallen op den langen weg zouden worden geschoven, en, zonder meerder magtvertoon, ten slotte op niets zouden uitloopen.

Zoodanig was de toestand van zaken in het laatst van Januarij 1838. Nu besluiteloos te blijven en een soort van *status quo* aan te gaan, scheen den gouverneur *Michiels* evenmin raadzaam voor de eer en de zelfstandigheid van het gezag dat hij moest handhaven, als voor de belangen van den handel, die zekerheid en uitbreiding van betrekkingen inriepen. Het noorden vorderde insgelijks eene daadwerkelijke behartiging, en op Padang zelf scheen het noodzakelijk geworden, om alle twijfeling over de onfeilbaarheid van de Europeesche staatkunde te doen ophouden. Daarenboven zou het onstaatkundig geweest zijn, om den indruk welken de val van *Iman* had te weeg gebracht, weder te laten vflaauwen. Uit dien hoofde nam de gouverneur het initiatief en gaf bevelen tot eene gewapende expeditie, ter krachtige ondersteuning der onderhandelingen. Vooraf echter moest er met eenige klem op Padang zelve gehandeld worden, ten einde meer ontzag in te boezemen aan kwaadwilligen, die maar al te zeer partij hadden getrokken van de toegeeflijkheid waartoe de regering vroeger was gedwongen geweest. De maatregelen, aldaar verordend, en het straffen van eenige bekende kwaaddoeners, hadden het gewenschte gevolg.

Omtrent Padang gerustgesteld, vertrok de gouverneur *Michiels* van daar naar de bovenlanden, om in persoon de onderhandelingen en de militaire operatiën te besturen, aangezien de bewegingen uit de Padangsche bovenlanden, den 9den Februarij 1838 zouden beginnen. Den 12den daaraanvolgende ging de genoemde gouverneur over het Meer naar Padang Riboe Riboe, terwijl hij last gegeven had aan den majoor *Schlosser*, om eene compagnie van het 1ste bataillon te Goegoe Malintang te laten, met de beide andere kompagnien naar eerstgenoemde plaats op te rukken en aldaar eene reserve-kolonne zamen te stellen. Op den

12den kwam de gouverneur te Solok, eene der hoofd-kampongs van de XIII kotta's, op het bivouac der troepen aan. Reeds was in den vroegen morgen van den 9den de kapitein *Bernhard*, met de 1ste kompagnie-expeditie, benevens de Maleijers van Soeliayer en Tanjang Baliek, naar de grenzen der XIII kotta's voortgerukt, om aldaar, ingevolge last van den majoor *Egter van Wissekerke*, kommandant der expeditie, positie te nemen. Het stelling nemen der troepen had na eenige uren marsch werkelijk plaats gehad, aan den voet van het gebergte en reeds dicht onder Solok, bij welke beweging geene andere hinderpalen waren ontmoet, dan twee kleine ravijnen, welke met rantjoes waren beplant. De genoemde troepen waren naauwelijks bezig om het bivouac in gereedheid te brengen en zich eenigzins te verschansen, toen zij door eenen vrij talrijken hoop kottenaars, met lans en sabels gewapend, doch slechts schaars van vuurwapenen voorzien, met groot geschreeuw werden aangevallen. Dezelve werden echter zoodanig door een goed onderhouden geweervuur ontvangen, dat zij spoedig met groot verlies terugdeinsden, terwijl er aan onze zijde slechts twee Maleijers buiten gevecht gesteld werden. Het vrij aanhoudende geweervuur, door den majoor *Egter van Wissekerke* gehoord zijnde, was deza met de 2de kompagnie-expeditie, een stuk geschut en met de helft der doublangs en den Pamoentja van Batipoe, naar de plaats van het gevecht gesneld, waar hij de onzen reeds in rust en in eene goede positie vond.

Het overige gedeelte der kolonne, bestaande uit de kompagnie Afrikanen van het 2de bataillon, onder bevel van den kapitein *de Gros*, de Toeanke, regent van Batipoe en *Datoe Soetan* van van Salayoe, met eenige doublangs, was den 10den aangekomen. De Toeanke *Alaban*, met de hoofden van Tanjong Alam, benevens de hoofd-doublang *Tambietjoe*, met zijne bevolking van Soempaer Malalé, hadden, uit de beneden-vallei voortrukkende, deze in hare geheele breedte bezet. De kapitein *Steinmetz* had intusschen de Maleische hulphenden, overeenkomstig de bedoelingen van den majoor-kommandant, onder de bevelen gesteld van den heer *van Raden*, civiel gezaghebber der XX kotta's en hun eene marsch-directie aangewezen.

Digt bij de positie onzer troepen, lag Tanjong Pakoe, eene kampong aan den voet van het gebergte, alwaar de vijand zich verschanst had. De kapitein *de Gros*, met de kompagnie Afrikanen daartegen afgezonden, werd met geweervuur begroet; maar toen hij een detachement onder de bevelen van den 1sten luitenant *Magnin*, op de flank van de kampong gezonden had, werd dezelve ontruimd, hetgeen de onderwerping van *Tanlawa* ten gevolge had.

Door deze bewegingen, die met zeer veel ensemble waren uitgevoerd, waren de rug en flanken onzer troepen vrij geworden, terwijl zij alsnu tegen de hoofd-kampong Solok konden aanrukken. De voorhoede der kolonne bestond uit de hulphenden van

Batipoe, onder de bevelen van den heer *van Raden*. Deze voorhoede werd geflankeerd door een detachement van 25 Afrikanen, onder de bevelen van den luitenant *Cranen*. Laatstgenoemden rukten met hunne voortvarendheid, stormend de hoofd-kampong binnen, en joegen de verdedigers op de vlugt.

Reeds in de eerste dagen onderwierpen zich de Lavas Kottapiban (1) of de zeven kotta's onder Salaye behoorende; hunne bevolking toonde zeer goede gezindheid. Onder de zes nog vijandig geblevene kotta's, was er een Anau genaamd, naar de zijde van den berg Talang gelegen, die volgens de geruchten de sterkste moest zijn. Ten einde zich daarvan te overtuigen, zond de majoor-kommandant der expeditie, den kapitein *Bernhard* met zijne kompagnie ter verkenning uit, welke echter die plaats, wegens den grooten afstand, niet had kunnen bereiken, maar evenwel uit de verte gezien had, dat de witte vlag van de kotta wapperde, ten teken van goede gezindheid. Na eenen vermoeyenden togt door de natte Sawas, kwam hij tegen den avond op het bivouac terug, zonder kenteekenen van vijandelijkheid bespeurd te hebben.

Zoo stonden de zaken, toen de gouverneur *Michiels* op het bivouac der troepen aankwam; slechts twee uren was hij daar aanwezig, toen men in het zuidoosten eenen gewapenden troep kottenaars, ongeveer 1000 man sterk, van het gebergte zag afkomen. De doublangs van Batipoe rukten hen dadelijk te gemoet, en dreven hen, voor dat onze infanterie zich bij hen had kunnen aansluiten, op de vlugt, vijf dooden in de handen der onzen latende. De gevolgen van den voordeeligen loop der zaken deden zich spoedig kennen, daar reeds den 14den verscheidene kampongs van Tjuniago zich onderwierpen. In den namiddag kwamen de gezamenlijke Panhocloes van de IX kotta's, Torong Torong, hunne onderwerping aanbieden. Aangezien het laatstgenoemde gewest gelegen is tusschen de VIII en VII kotta's, zoo was daardoor de regtstreeksche gemeenschap met Tanjongs Ampalo geopend.

Van het verblijf en de operatiën der troepen in deze streken, trok de gouverneur *Michiels* dadelijk partij, met maatregelen voor te schrijven, om al voortgaande den grondslag te leggen tot maatschappelijk en handelsverkeer met de bewoners, waardoor hij het vertrouwen der bevolking met elken dag won, en vrouwen en kinderen vrij en ongehindert op de bivouacken kwamen, en het rundvee rondgraasde, als in vollen vrede. Voornamelijk werd er gewerkt aan het daarstellen of verbeteren van wegen en bruggen, waartoe de bevolking der omstreken werd uitgenoodigd de hand te leenen. Al de hoofden van Salayo en ook velen van de zijde van Solok, kwamen dan ook den 16den vrijwillig op

(1) De XIII kotta's zijn verdeeld in twee Lavas, zijnde de bovengenoemde een daver Lavas; de andere was de Lavas Tjuniago of Solok, waaronder 6 kotta's behooren.

het bivouac om eenige aanwijzingen ter regeling dezer dienst te ontvangen.

Er bleven nu nog eenige kampongs over, die niet openlijk in onderwerping waren gekomen; dit moest echter niet toegeschreven worden aan eenig voornemen om ernstigen tegenstand te bieden, maar alleen aan de bestaande oneenigheid in het bestuur. Ook hierin lag de gouverneur *Michiels* het bewijs aan den dag, dat hij zijne militaire verdiensten met de talenten van eenen voorzigtigen onderhandelaar wist te vereenigen. De algemeene voorwaartsche beweging werd op zijnen last gestaakt, waardoor de bevolking werkelijk de voordeelen begon in te zien eener meer regtstreeksche verkeer met de Europeanen, en tevens van het voordeel eener vredelievende onderwerping, waardoor zij gewaarborgd werd tegen brand en plundering, zoo onafscheidelijk aan eenen togt met Maleische hulpbenden. De bevolking hielp zelve vrijwillig aan den bouw eener benting van klapperboomen, aan de rivier te Solok, terwijl de uitgezondene patrouilles overal op het vriendelijkste werden onthaald.

Aan de uitnoodiging van den gouverneur *Michiels*, aan alle de hoofden der XIII kotta's gedaan, om zich bij hem te vervoe-gen, werd op den 22sten voldaan, uitgezonderd die van de kampongs Siroekam en Sipayang. Deze behoorden in den eigenlijken zin ook niet tot de Tigablas, als meer aan de zuidoostelijke heling van den rug der Talang gelegen. De aanwezige hoofden boden echter aan, om waarborg te blijven voor hunne onderwerping. In deze vergadering had de volledige onderwerping aan het Nederlandsche gezag plaats, terwijl de zaken der regering tevens geregeld, en de ambtenaar *van Heyen* als civiel gezaghebber der XIII kotta's, aan de hoofden werd voorgesteld. De ambtenaar en civiel gezaghebber van de XX kotta's *van Raden*, welke, volgens onze bescheiden, zich bij deze onderneming, door dienstijver en bijzondere geschiktheid, loffelijk had doen kennen, werd mede als gezaghebber over de IX kotta's aangesteld.

De spoedige en met weinige opofferingen verkregene onderwerping van de zoo lang geduchte XIII kotta's, moet voornamelijk worden toegeschreven aan het volkomen ineengrijpen van al de bewegingen, waartoe die van de reserve-kolonne uit Pau, onder het bevel van den majoor der artillerie *Hoyel*, veel medewerkte. Deze kolonne, bestaande uit twee kompagnien van het 1ste bataillon, een detachement sappeurs, een detachement mariniers van Zr. Mr. fregat *de Zaan* en de Toeanko regent van Padang, met eenige hoofden en omstreeks 400 gewapenden, moest het eerst den regtstreekschen weg uit Padang, naar de gevreesde XIII kotta's afleggen. Vier dagen lang moest de kolonne worstelen tegen alle mogelijke terrein-hindernissen, om in de vallei van kotta Ilalang aan te komen. Zij was, naar het scheen, met voordacht door de Tigablasser gidsen van den weg afgeleid, waarschijnlijk

om de onzen te doen zien, dat er bijna geen mogelijkheid bestond, om in het hart van hun land te geraken. Nu echter maakte de afgelegde marsch eenen tegenovergestelden indruk op Padang zelve, en op de Maleijers der XIII kotta's, die nu te goed inzagen, dat deze natuurlijke hindernissen niet in staat waren de Europeanen tegen te houden.

Daar de verdere regeling van het inwendig bestuur, het aanleggen van bruggen en wegen, en de dispositiën tot het daargestellen van eenen gemakkelijken regtstreekschen gemeenschapsweg naar Padang, zonder de hulp der Maleische hulpbenden konde verrigt worden, zoo werden deze door den gouverneur naar huisgezonden. Deze verzwakking scheen de hoop van enkele gevlugte ontevredene Tigablassers verlevendigd te hebben, om nog eene proef te nemen. De bevolking van Siroekam, Sepayang en verdere zuidoostelijke landschappen opgeruid hebbende, was het hen gelukt om een duizendtal muitelingen te vereenigen, en daarmede in de nabijheid te komen van het bivouac onzer troepen, de rivier over te trekken, en zich te scharen bij den tempel van Solok. De kompagnie Afrikanen op hen afgezonden zijnde, raakte met hen spoedig slaags, en joeg hen weldra, door de bevolking van Salayoe geholpen, op de vlugt over de rivier, waarin verscheidenen omkwamen. Aan alle zijden bestookt, verstrooiden zij zich spoedig, overal de mare verspreidende, dat de Nederlanders nu onoverwinnelijk waren.

Bij dezen loop en eindelijkken stand van zaken, laat het zich aanzien, dat ons gezag zich als gevestigd kan beschouwen in dit zoo voorname gedeelte van Sumatra, terwijl het te verwachten is, dat aan onzen handel gewigtige voordeelen zullen verzekerd worden door de opening van nieuwe bronnen, meer zuiden en zuidoostwaarts. De staatkunde, die de handelingen van den gouverneur *Michiels* in deze zaken — waarbij hij zooveel op zich moest nemen, dewijl hij door den snellen voortgang der omstandigheden daartoe gedwongen werd — kenmerkte, strekte voornamelijk, om aan het Nederlandsch gezag, voor zoover zijne mid-delen reikten, eene zoodanige uitbreiding te geven, dat men ter kwamer tijd de geheele binnenlandsche bevolking konde noodzaken, zich van al hunne benoedigheden op Nederlandsche markten te voorzien. Uit de stukken, die wij voor ons hebben, hebben wij tevens kunnen ontwaren, dat bij dit alles de grootste omzigtigheid plaats had, ten einde binnen de grenzen der traktaten met andere mogendheden gesloten, te blijven. Bescheidenheid en ook tevens eene gepaste voorzigtigheid verbieden ons, om deswege meer dan dit, publiek te maken.

De Tigablas-kotta's hadden alzoo afstand moeten doen van hunne vermeende souvereine regten, die zij niet alleen over de binnenlanden aan die zijde, maar ook over Padang vermeenden te kunnen doen gelden.

In de noordelijke binnenlanden had de gouverneur *Michiels*, eveneens partij doen trekken van den invloed van den gunstigen keer van zaken, ten einde aan de instructie, door den voormaligen commissaris-generaal, Graaf *van den Bosch*, in het jaar 1833 gegeven, zoo spoedig mogelijk gevolg te geven. Aan die zijde waren dus ook onderhandelingen aangeknoopt, die door troepenbewegingen ondersteund werden. Pertibie, door onze troepen genomen, en de ons vijandige partij tot Oeristak teruggedreven zijnde, kwam geheel Padang Lawas met kotta Pinang tot onderwerping. De laatstgenoemde is eene voorname Maleische handelsplaats, vijf dagen varen van de oostkust, en gelegen aan de rivier Batang Parie, die voor middelsoort schepen bevaarbaar is. Zoodra deze plaatsen het Nederlandsche gezag erkenden, toonden ook de hoofden van Lambang, Solok Pandjie, Oelak Binkoean, Sie Samat en Soengi Radja Plawan, genegenheid om zich aan de bescherming van dat gezag toe te vertrouwen.

Het bezetten der oostkust werd daardoor meer en meer van het uiterste gewigt, daar men alsdan de noordelijke bezittingen veel gemakkelijker en min kostbaarder zal kunnen voorzien, dan door de verre landtransporten, die nu van de westzijde moeten komen. Aan den landbouw zou eene groote uitbreiding kunnen gegeven worden, terwijl andere takken van inlandsche nijverheid, onder de leiding van een wijs en voorzigtig, doch tevens krachtig en werkzaam bestuur, zouden kunnen ontluiken en zich spoedig ontwikkelen, onder de begunstiging eener dadelijke gemeenschap met deze.

Bij den opmarsch naar Pertibie, had men van uit kotta Nopan, eenen vrij grooten boog beschreven om het eigenlijke land van Tamboesy. Daardoor was men er in geslaagd om Angkola Siepirak en de verdere noordelijke Batta-landen te bevrijden van het ondragelijke juk, waardoor zij zoolang gedrukt waren. De goede gezindheid der bevolking jegens ons, en de handels- en staatkundige voordeelen, hierdoor te verkrijgen, op het oog hebbende, wilde de gouverneur *Michiels*, deze volken zoowel door dankbaarheid als door hun eigenbelang aan ons verbinden.

Al de landschappen ten oosten en noorden gelegen, vertoonen de schoonste en vruchtbaarste vlakten, doch waren destijds niet zeer bevolkt en droegen overal de blijken der verwoestingen welke de Padriërs hadden aangerigt. Men verwachtte echter een zeer spoedig herstel, onder het genot van vrede, rust en de bescherming van ons gezag.

De gouverneur *Michiels* achtte het reeds in de maand Maart 1838 noodzakelijk, om de hoofdplaats van Tamboesy, namelijk de kampong Daloe Daloe, op vijf dagmarschen ten oosten van Pertibie gelegen, te onderwerpen. Deze kampong kon, uithoofde van hare versterkingen en haren invloed in die gewesten, beschouwd worden als een klein Bonjol. Ofschoon nu de onderwerping van

Padang Lawas, eenen sterken knak aan Toeankoe *Tamboesy* gegeven had, oordeelde de gouverneur het echter nog niet raadzaam, om hem in zijne sterke stelling aan te tasten, het meer geraden achtende vooraf nieuwe versterkingen uit Java af te wachten. Intusschen nam hij maatregelen om Daloe Daloe later met kracht te kunnen aantasten.

Tot dat einde beval hij eene regtstreeksche gemeenschap daar te stellen tusschen Pertibie en Rau. Daartoe marcheerden eenige troepen uit eerstgenoemde plaats naar kotta Radja Moendang, drie groote marschdagen zuid zuid-oost van Pertibie, en slechts eenen grooten dagmarsch van Daloe Daloe gelegen.

De kapitein *Schoch* was gelijktijdig uit Rau, in dezelfde rigting getrokken, waarbij hij echter door den vijand zeer verontrust werd. De majoor *van Beethoven*, hiervan onderrigt, stelde zich aan het hoofd van een klein detachement infanterie en 700 Mandhelingers en Rauwenaars, en trok hem te gemoet. Op een uur afstands van het bivouac onzer marcherende troepen, ontdekte men den vijand, wel gekleed, goed gewapend en in orde geschaard, op het uiteinde van den weg die naar Daloe Daloe geleidt. Na eene korte schermutseling week de vijand met overhaasting.

Het gevolg van dezen togt was de bezetting van drie nieuwe zeer belangrijke posten, te weten Petjer Kollang, Battang Oenang en kotta Radja Mündang, waar het gros der mobiele troepen, onder de bevelen van den majoor *Westenberg* verbleef. Slechts eenmaal werd een der voorposten van laatstgenoemden, door den vijand, in eenen duisteren regenachtigen nacht overvallen; de besluitvaardigheid van den postkommandant, den 1sten luitenant *Hasslocher*, en de dapperheid zijner ondergeschikten, deed den vijand met verlies terugdeinzen, waarbij eerstgenoemde gevaarlijk gewond werd.

Uit deze tweede schets zal men hebben kunnen ontwaren, dat de uitbreiding van ons gezag in de binnenlanden van Sumatra, in den aanvang van het jaar 1838, nog verder is vooruitgegaan. De militaire magt van den Staat in die gewesten aanwezig, had ongelooftelijke vermoënissen en ontberingen van allerlei aard moeten doorstaan; haar ijver was echter wel verre van verflaauwd te zijn, daar zij telkens angevuurd werd door de allesbezielende voortvarendheid van den gouverneur *Michiels*. De goede uitslag, die al de door hem bevolene maatregelen bekroonde, had daarenboven het grootste vertrouwen ingeboezemd, terwijl de troepen de vruchten hunner inspanningen, als ware het, dagelijks zagen ontluiken, in de wegen, bruggen en andere gemeenschapsmiddelen, die zij daarstelden, of die onder hunne bescherming daargesteld werden. Zoo waren de Nederlandsche troepen gelijktijdig de handhavers van de eer onzer wapenen en de grondleggers van nieuwe takken van bestaan en volkswelvaart, en de voorbereiders van een uitgebreider handelsverkeer. Eenmaal ook zal hun regt wedervaren; eenmaal zullen zij ook door het moederland de eere ontvangen, als zich verdienstelijk te hebben gemaakt aan het vaderland; eenmaal zal ook de handelstand de waarde erkennen van een goed, sterk en door geestdrift bezielt leger, en aan hetzelfde de achting en toewijding schenken die het zoo zeer verdiend heeft, en inzien dat hetzelfde overwaardig is de algemeene belangstelling te boeien.

(Het slot hierna.)

J. C. VAN RIJNEVELD.

IETS

OVER

DE WAPENING DER VESTINGEN.

EENE BIJDRAGE TOT DEN VESTING-OORLOG.

De beweegredenen tot de zamenstelling der *Notitiën over de in Spanje geleverde belegeringen*, in vorige nummers medegedeeld en bij den aanhef van dat artikel ontwikkeld, hebben ons eveneens aanleiding gegeven tot de bearbeiding van eene andere, veel uitvoeriger verhandeling, den vesting-oorlog betreffende. Hier echter geldt het de zamenstelling eener MONOGRAPHIE over de wapening der vestingen en de dienst der artillerie in vestingen. Dit werk, in drie afdeelingen verdeeld, vereenigt in de eerste afdeeling het voornaamste wat sedert den dertigjarigen oorlog tot op de loopende oogenblikken toe, over dit onderwerp geschreven is. Daardoor wordt men in staat gesteld, om, in een betrekkelijk kort bestek, de meest uiteenlopende denkbeelden der verschillende schrijvers, in eene chronologische orde gerangschikt, te vergelijken met de meer overeenkomende inzichten; en waaruit ten slotte wordt afgeleid, hoe noodzakelijk eene herziening wordt van de beginselen die tot nu toe als maastaf der wapening en uitrusting van vestingen gediend hebben. De meerdere kennis die men in den laatsten tijd verkregen heeft van het gebruik en de uitwerking van het geschut, zal, bij de toetsing der vroegere beginselen, almede doen zien, dat dit gedeelte der algemeene krijgskunst, namelijk de wapening der vestingen en het doelmatig gebruik in dezelve, geenszins eenen gelijken tred met de vorderingen der artilleriewetenschap gehouden heeft. Daartoe was het dan ook eene volstreekte noodzakelijkheid, om als punt van uitgang, met eene beknopte, doch zakelijke uiteenzetting van de gevoelens der voornaamste schrijvers, over dit onderwerp te beginnen.

In de tweede afdeeling wordt de lezer op het gebied van daadzaken gebracht, en bij het geschiedkundige van dit onderwerp, geleid tot het onderzoek, in hoeverre de vroeger voorgedragene beginselen door de ondervinding zijn getoetst, of welligt, beter gezegd: in hoeverre men daarvan en met welken uitslag is afgeweken.

In de derde afdeeling eindelijk, zal het onderwerp oorspronkelijk behandeld worden, waarbij de verschillende gezigtspunten, welke in de beide vorige afdeelingen door theorie en ervaring zijn aangewezen, tot grondslag worden aangenomen.

De groote uitgebreidheid van dat verloop, maakt het geenszins voor dit tijdschrift geschikt, aangezien reeds de eerste

afdeeling ruim 14 vellen druks, de tweede } ruim 16 en de derde welligt iets meer vellen druks zullen beslaan. Wij hopen hetzelfde nog dit jaar ter perse te leggen voor eene afzonderlijke uitgave. Wij zullen echter eenige uittreksels, die een geheel vormen, om doel en strekking van het onderwerp nader te doen kennen, in dit tijdschrift mededeelen, voornamelijk, om de wijze van bewerking der drie afzonderlijke afdeelingen te doen kennen.

De eerste afdeeling, die geheel bewerkt en voor de pers gereed is, eindigt met het laatste verloop over de wapening der vestingen, dat, zoover ons bekend staat, in den nieuwsten tijd geschreven is, voorkomende in het voorlaatste Heft, van het Berlijnsche *Zeitschrift für Kunst, Wissenschaft und Geschichte des Krieges, Jahrgang 1840*. Dat verloop draagt den titel: « *Giebt es für die Vertheidigung der Festungen ein allgemeines Kaliber-system, und welches?* » Ten opzichte van dit verloop zeggen wij in het hierboven aangekondigde, doch nog niet uitgegeven werk, het volgende:

Reeds de titel drukt eene ware artilleristische overweging uit, die belang inboezemt en der aandacht overwaardig is. De naam des schrijvers, namelijk de door zijne geschriften zoo beroemde Pruisische kolonel der artillerie *C. von Decker*, geeft eene reden te meer, om de oplettendheid te scherpen. Ofschoon wij nu de denkbeelden van dezen kernvollen auteur, reeds vroeger hebben aangestipt, vermeenden wij echter zijne latere denkbeelden, in eenen meer afgetrokken zin gesteld, hier onder de nieuwere beschouwingen te moeten plaatsen, om, als het ware, al de denkbeelden over dit onderwerp in eene chronologische orde te rangschikken. Het bedoelde verloop is slechts eene beknopte, maar bondige schets, doch levendig van aard, en met eene den schrijver zoo eigene humor gesteld, die ons den praktischen artillerist weder levendig en begrijpelijk voor oogen spiegelt. Het onderwerp, dat hij behandelt, is hoogst gewichtig, doch is meer bepaald gericht op de in Pruisen in gebruik zijnde kalibers. Het voornaamste zullen wij daaruit overnemen, en in het bijzonder bij die gedeelten verwijlen, waarin wij vermeenen eene wijsgeerige, met onzen tijd passende strekking ontwaard te hebben, die in zekeren zin, onze later volgende, oorspronkelijke bemoeijingen regtvaardigen.

Na in eene korte voorafpraak te hebben gezegd, dat het geschut eene der werkzaamste middelen is, om het grootsche doel, dat bij de verdediging van vestingen moet in het oog gehouden worden, te bereiken, zegt hij verder:

« Daarmede zullen allen instemmen, doch nu doet zich een dilemma voor. »

« Er bestaan welligt geen twee artilleristen, die eenerlei ge-
IX. D. N°. 8.

voelens koesteren ten opzichte van de keuze der kalibers. De een gelooft dit, de andere dat kaliber onontbeerlijk voor de bereiking van een en hetzelfde doel; zonder dit verschil van meening toch, zou men de kalibers niet in eene reeks van weinige jaren hebben zien vermeederen. Het is eerst in den nieuweren tijd, dat men op iets de aandacht heeft zien vestigen, waarop men bij den aanvang moest bedacht geweest zijn, namelijk, dat de vereenvoudiging van het kaliberstelsel, in de rij der grondbeginselen, eene zeer hooge en aanzienlijke plaats inneemt, en dat het verveelvoudigen van de kalibers, dat tot het gewenschte doel zou hebben moeten leiden, juist het tegengestelde bewerkt heeft. De zaak ligt klaar en duidelijk onder het gezigt; maar hoe dikwerf zoekt niet de mensch de door hem aan te wenden middelen in de verte, en hoe vaak overziet hij niet datgene wat hem het meest nabij is. De mensch geeft daarenboven veeltijds eene zekere voorkeur aan alles wat slechts vreemd is, en veronachtzaamt daardoor het eenvoudige, maar dikwerf kostelijke huisraad. Wanneer men in de geschiedenis der technische uitvindingen bladert, dan zal men zich vele malen, als het ware geroepen voelen, den artillerist het verwijt te doen, dat hij doorgaande naar het kleine en kleingeestige gezocht en gestreefd, en om daartoe te geraken, het grootsche, het algemeene, verzuimd, vergeten en voorbij gezien heeft. Zoodra er dan ook slechts eene nieuwere uitvinding ruchtbaar wordt, heffen de artilleristen eene noodkreet aan, vermeenende, dat daardoor de geheele krijgskunst en alle taktische beginselen ten onderste boven gekeerd zullen worden.»

«Wanneer al de Europesche artilleristen hunne kalibers neven elkander stelden, dan zou de rij een bont voorkomen hebben. Vraagt men naar het doel, dat men met deze of gene kalibers wil bereiken, dan brengt een ieder iets anders, iets van elkander verschillends voor den dag. De een houdt het met zijn Xponder, omdat hij er een paar kartetskogels meer mede kan voortslingeren; een ander roemt zijnen Yponder, omdat hij een paar honderd passen verder schiet, enz., en wanneer nu elk kaliber zijnen gedeputeerde in het groote artillerie-parlement zond, dan zou er voorwaar een nieuwe Poolsche rijksdag ontstaan. Hoe meer men nu in de geschiedenis teruggaat, des te meer bijdragen zal men aantreffen, die de hierboven aangestipte waarheden doen uitblinken; b. v. in den zevenjarigen oorlog vermeende men den fuselieren drieponders en den muskettieren zesponders te moeten toevoegen, en men zal ons wel willen toegeven dat eene grootere verwarring van begrippen toch niet wél mogelijk zij.»

«Wanneer men de verdediging eener vesting geheel abstract beschouwt, dan is de gang der zaken, bij allen gelijk — zij mogen tot eenen rang of tot eene klasse behooren —

zij mogen, hoe dan ook gelegen — zij mogen door een terrein, van welken aard ook, omringd zijn. De vijand is er buiten; wij zijn er binnen; — hij wil er in, en wij willen dit verhinderen; — hij dringt binnen de vesting; — wij jagen hem er weder uit, of slaan de chamade: dit is de natuurlijke loop der zaken. Deze gang is eene aaneenschakeling van handelingen die — om nu eenmaal geleerd te spreken — zich door ruimte en tijd constitueren. De theorie heeft deze aaneenschakeling in *afdeelingen* verdeeld, ten einde de zaak zoo overzichtelijk mogelijk te maken, en daaruit zijn de zoogenaamde tijdvakken der belegering ontstaan, welke men in elk boek kan napluizen. Het boek der verdediging is daardoor in zekere kapitels en paragrafen verdeeld, gerangschikt naar het inhoudsregister, 't welk de vijand opgeeft; want hij heeft het initiatief en wij niet, voor 't minst bij den aanvang; en eerst dan, wanneer men elkander in de oogen kan zien, verwisselen de rollen. Een geniale vijand volgt niet altijd dat register; somwijlen slaat hij de voorrede en inleiding over; doet dit vaak eveneens met dit of dat kapittel; doch het besluit komt weder met het gewone einde van alle verdedigingen overeen, en beide partijen teekenen — wanneer zij het eerlijk meenen — het laatste kapittel met hun beste bloed.»

«De zoogenaamde tijdvakken der belegering zullen echter, in alle gevallen, eenen zekeren invloed uitoefenen op de te bezigen kalibers; met andere woorden: men zal tegen de onderscheidene naderings-phasen des aanvals, verschillende geschut-kalibers moeten gebruiken. De grootst mogelijke vereenvoudiging zou voorzeker daarin bestaan, dat men met ééne geschutsoort aan al de vorderingen eener verdediging zou kunnen voldoen; doch dit is niet wel mogelijk, omdat er nog geen vuurmond is uitgevonden, en bezwaarlijk uitgevonden zal worden, die tot alle doeleinden en voor alle afstanden even bruikbaar geacht kan worden. Deze overweging kan echter niet beletten, het kaliber-stelsel binnen doelmatige grenzen te brengen en zoodoende te vereenvoudigen.»

Na deze inleiding een weinig verder en in denzelfden geest ontwikkeld te hebben, overweegt de schrijver de eigenlijke punten van zijne verhandeling, namelijk de waarde of de meerdere of mindere bruikbaarheid der enkele kalibers bij de verdediging der vestingen. In de eerste plaats beschouwt hij de kanonnen, gaat dan over tot de houwitseren, om eindelijk ten slotte bij de mortieren stil te staan. Wij zullen den schrijver bij zijn verloop op den voet volgen.

I. Kanonnen.

«De Europesche magten hebben in de keuze harer kalibers eene zekere gehechtheid aan den dag gelegd voor kardinaal-

getallen, en deze gehechtheid is — blijkens hetgeen de geschiedenis ons deswege voorhoudt — aan eene zekere mode onderworpen geweest. Het kardinaal-getal, 't welk b. v. *Gribeauval* voor zijne kanonnen had aangenomen, was het getal vier; — dat van het stelsel van het jaar XI, was het getal drie, enz. Daarover laat zich niet veel zeggen. Een zeker, en echter juist niet helder denkbeeld, dat het eene kaliber het andere zou kunnen vervangen, het prijslijk waarden van een voorhanden talrijk materieel, eene te billijke schuw voor de groote kosten van het vergieten, en vele andere bijkomende zaken, hebben invloed uitgeoefend op het besluit, dat nu dit, dan weder dat kaliber toegelaten, ter zijde gesteld, of weder in gebruik heeft doen komen. Een ieder heeft getracht zijne denkbeelden deswege, als overwegende bewijsgronden te doen gelden; en als een artillerist slechts wil, dan weet hij altijd beweegoorzaken te vinden, al zou hij ze ook uit het middenpunt der aarde moeten opschommelen. Eenige dezer bewijsgronden komen zelfs zeer nabij het gebied van het *naïve*, en men zou een dik boek moeten schrijven, indien men ze allen wilde schetsen. Vóór dat wij in eenige bijzonderheden kunnen treden, zal het noodig wezen zich een duidelijk denkbeeld te vormen, wat men eigenlijk met de kanonnen voor heeft.»

«Men zal eene vesting met kanonnen verdedigen. De loop eener verdediging splitst zich werkelijk in twee hoofdafdeelingen, namelijk, die *voor* en *na* de opening der loopgraven. Nu wil men boven alles de nadering des vijands moeilijk maken, zijne verkenningswerkzaamheden hinderen, hem ook wel noodzaken zijne depôts van bouwstoffen verder af aan te leggen; men wil deze depôts zelfs met kanonkogels beschieten, enz. Men vermeent tot dit alles noodig te hebben, lange 24 en lange 16ers. Staan nu de buitengewone kosten dezer vuurmonden, het groote verbruik van munitie, de bezwaren om ze in batterij te brengen, hunne moeilijke bediening, de groote voorraad van affuiten en ander toebehooren die ze vorderen, wel in eene juiste verhouding met het geringe, en dikwerf nog twijfelachtige nut, dat zij werkelijk kunnen voortbrengen? Het is geoorloofd daaraan te twijfelen. Het is waar, dat men uit deze stukken kogels tot over de 2000 passen ver kan schieten; doch kan ons dit zoovele voordeelen opleveren? Zal een besluitvaardige vijand zich daardoor laten terughouden? Zal de opening zijner loopgraven daardoor, al ware het maar 24 uren, vertraagd worden? Dit zijn praktische vragen. Wanneer men de hand op het hart legt, en eens regt openhartig wil zijn, zou men dan, — in het geval een der zware kalibers in eene vesting moest gemist worden — zich niet volgaarne ontdoen van den langen 24er, vooral sedert dat de Oostenrijkers ons bekend gemaakt hebben met de voortreffelijke eigenschappen van den korten

24er? Weg derhalve met deze geld- en buskruid-verslinders, — in den gietoven er mede, aangezien een enkel dezer vuurmonden toereikend is om er zeven zesponders van te gieten; — voor het kaliber-stelsel der verdediging achten wij ze overbodig, en wat de belegering aangaat, dit behoort niet tot ons onderwerp. Maar, zal men dan den vijand, vóór dat hij zijne loopgraven opent, geene hindernissen in den weg leggen, zijne verkenningen en het aanleggen zijner depôts en parken, door niets bemoeijelijken? Zoo ver willen wij het geenszins drijven; maar daarvoor zullen wij de aandacht op andere vuurmonden trekken, die tot dezelfde doeleinden kunnen dienen, en dan ook nog nuttig zullen wezen, als de vijand zijne eerste paralel geopend heeft, 't geen — dit zij in het voorbijgaan nogmaals gezegd, — nimmer een ongeveer 6000 ^g zware lange 24er verhinderd heeft.»

«De korte vier-en-twintigponder is het eerst in het jaar 1828 meer bijzonder bekend geworden, door de uitkomsten der proeven, welke daarmede te Meintz, onder de leiding van den Oostenrijkschen generaal *von Hoffman* genomen zijn (1). Als demonteer-geschut, schiet de bedoelde vuurmond op 400 passen even zoo juist als eene bus; op 500 passen met 80 ten honderd treffers, en op 1400 passen nog met 70 ten honderd treffers; — meer kan geen artillerist vergen. De korte 24er is daarenboven zeer handelbaar, vordert weinig buskruid, heeft eenen matigen terugloop, reikt niet zeer diep in het schietgat, waardoor zijne bediening gemakkelijk wordt, laat het gebruik van volle en holle projectielen toe, en kan met evenveel vrucht tot de aanwending van het kartetsschot gebezigd worden. In al de tijdvakken van de belegering, zoowel vóór als na de opening van de eerste paralel, zal die vuurmond even bruikbaar blijven, en hij kan, om die redenen beschouwd worden, eenen volledigen plaatsvervanger van de zware 24er te zijn. Men kan derhalve dat kostelijk stuk geschut eene waardige plaats aanwijzen in het stelsel van de verdedigingskalibers; zelfs kan men zich geregtigd beschouwen, hem als voorvechter aan de spits van dit stelsel te plaatsen.»

«Het is noodzakelijk, hier een oogenblik te verwijlen bij een punt, dat in den nieuweren tijd het voorwerp van rede-neerkundigen wedstrijd geworden is. Het voormalige gebruik van reeds dadelijk eenen geschutsstrijd met den vijand te be-

(1) Deze proeven zijn te vinden in het bovenvermelde Tijdschrift, 29ste Band, bladzijde 1, en in de *Allgemeine Militär Zeitung* van 1829, n°. 65. De korte 24er welke v. D. hier bedoelt, was een fransche vuurmond, naar het stelsel van het jaar XI, waarvan er nog slechts weinige in Frankrijk voorhanden zijn. Deze vuurmond woog 2478 Pruissische ponden; zijne affuit idem 1780 ^gden. De lange fransche 24er, waarmede hij vergeleken werd, woog 5565 en de affuit 2120 P. ponden. De lengte der eerste bedroeg 12 kalibers.

ginnen, zoodra hij zijnen belegerings-arbeid begint, en, om zoo te zeggen, elk schot dat hij doet, met een tegenschot te beantwoorden, is openlijk en zegevierend door *Carnot* bestreden. De beroemde man had echter nauwelijks zijn oordeel uitgesproken, of men verviel in een ander uiterste; men wilde namelijk van geen geschutsstrijd meer hooren; — nu was het: de schietgaten toewerpen, de stukken terugtrekken, om ze niet weder te openen, dan als men den storm verwachtte. Wij Duitschers zijn nu eenmaal gewoon alles op eens te willen, en zijn nimmer met een eenvoudig resultaat te vreden. Het zoude alzoo kunnen gebeuren, dat, ten slotte, de vijand eene vesting in handen viel, met eene wapening, die niets geleden had, en wél, omdat *Carnot* gezegd heeft, dat een geschutsstrijd met den belegeraar slechts een ijdel spel zij, waarbij de verdediger toch altijd het kortste einde trekt. Hij die het opregt meent, is verplicht op te treden tegen eene zoodanige verdraaijing van eene — op zich-zelve beschouwde — juiste grondstelling. Wanneer men nu ook geenszins het denkbeeld, door *Börkenstein* geuit, volledig kan huldigen, namelijk, dat de ziel der verdediging huisvest in eenen krachtigen geschutsstrijd met de voltooide en geheel gewapende aanvalsbatterijen, zoo zal men echter desniettemin moeten erkennen, dat er gedurende de verdediging momenten moeten voorkomen, waarin een ernstige geschutsstrijd zeer gepast en zeer doelmatig is; en deze momenten komen geenszins eerst bij de bestorming, maar reeds vroeger voor. Intusschen is het vrij begrijpelijk, dat men voor zoodanige tijdruimten een kaliber moet hebben, dat, bij zijn gebruik, trefzekerheid, groote uitwerking, gemakkelijke behandeling, met zuinige munitie-behoefden in zich vereenigt. Welk geschutssoort heeft nu tot dat alles meer geschiktheid dan de korte vier-en-twintigponder! *Carnot* heeft dien vuurmond niet gekend (1), anders zou hij zijne grondstelling voorzeker gewijzigd hebben. *Börkenstein* kent hem wel, doch stelt hem niet genoeg op prijs, aangezien hij hem nog de zware 24er wil bijvoegen. Wanneer men nu de korte 24er niet slechts op den hoofdwal, maar ook op de daarbij behoorende werken in batterij vooronderstelt, en ten overvloede in geblindeerde geschutsstellingen, of op vesting-affuiten, naar gelang dat de localiteiten dit zullen veroorloven, dan is het niet in te zien, waarom men eenen regtstreekschen geschutskamp met de aanvalsbatterijen behoeft te schuwen. Immers alles wat de verdediger in de minderheid van het getal verliest, wordt hem door andere voor-

deelen — die hij boven den aanvaller heeft — zoo niet geheel, dan toch ten deele vergoed. Deze uitweiding is hier tusschengeschoven, om de opmerkzaamheid des lezers te trekken op de veelzijdige bruikbaarheid van de korte 24er, die in de hand van een bekwaam artillerist, een even gevreesd wapen kan worden, als de standbus is in de hand van eenen Tyroler scherpschutter.»

«Alle kalibers van de 24er af tot de 12er toe, alzoo de 18 en 16er behooren niet tot het rationeel kaliber-stelsel der verdediging. Hij die een voorraad van deze kalibers bezit, zal ze juist niet behoeven af te schaffen, doch hij zou niet verstandig handelen met ze te laten gieten.»

De twaalfponder is een goed en bruikbaar middelbaar kaliber, dat niet uitgesloten mag worden. Werkzaam, en toch zeer beweeglijk, met goede trefzekerheid en eene gevorderde kartetswerking, kan de bedoelde vuurmond in al de tijdvakken der belegering zeer voordeelig optreden. De korte 24er streeft hem echter zeer nabij en zou de zware 12er die 5600 g (Pruissische) weegt, goedschiks overbodig maken. De ligte of veld-twaalfponder, die 2 voeten (Pruissische) korter en bijna de helft ligter is, zal welligt als verdedigings-geschut aan alle vorderingen kunnen voldoen, middelerwijl de zware zijne plaats in het belegerings-park zal behouden. Men zal welligt hiertegen willen inbrengen, dat het voordeelig is, om de verdedigings-kanonnen gelijktijdig als belegerings-geschut te kunnen gebruiken. Hierop kan men echter antwoorden, dat het even goed als een groot voordeel mag beschouwd worden, wanneer men het verdedigings-geschut gelijktijdig in het veld kan gebruiken. Als er derhalve spraak is van een rationeel kaliber-stelsel voor de verdediging, dan dient de zware of lange 12er te worden uitgesloten. — Wij komen alsnu aan de 6er.

De zesponder is onder de ligte kalibers ongetwijfeld eene der nuttigste, en het gewigt van 6 g voor de kogels, schijnt zeer gelukkig gekozen. Als flank-geschut, voor de uitvallen, in voorgeschovene werken, en — om zoo te zeggen — in verloren posten, kan men geen doelmatiger kaliber wenschen. De genoemde vuurmond heeft op 400 passen een zeer juist schot, en levert op 800 passen nog 50 ten honderd treffers op; zijne kartetswerking is niet onaanzienlijk; hij is gemakkelijk te behandelen, en daarom zeer bruikbaar in het snelle vuur, terwijl zijn kogel eenen zekeren graad van vernielingsvermogen heeft, die nog aanmerkelijk kan genoemd worden. De zesponder zal om die redenen voor geen prijs in ons stelsel mogen ontbreken.»

«Hooger op tot aan den 12er, staat bij de Franschen de acht- en bij de Engelschen de negenponder. Hoe de eersten het stelsel van het jaar XI verdrongen, en hoe gekunsteld

(1) Deze vooronderstelling schijnt meer dan gewaagd; want daarbij schijnt de kundige v. D. vergeten te hebben, dat de vuurmond die hij zooveel lof toezwaait, behoort tot het fransche artillerie-stelsel van het jaar XI, dat toch wel aan *Carnot* zal bekend geweest zijn. V. R.

de laatsten tot dat getal gekomen zijn, is bekend: welke gronden daarvoor bestonden, willen wij hier niet gedenken, doch zooveel is zeker, dat eene al te nabij grenzende verwantschap der kalibers nimmer voordeelig kan zijn, terwijl een meer merkbaar onderscheid in de kalibers noodzakelijk schijnt, — 't welk men in den factor 2 meent gevonden te hebben; alzoo 12 en 6er of 8 en 4er, maar geene 12, 9, 8, 6 en 4er terzelfder tijd.»

«Lager dan zesponders, zal men niet gevoeglijk kunnen gaan; want wat men daarmede aan beweeglijkheid en in munitie-besparing zou winnen, gaat aan de uitwerking, en wel voornamelijk bij het kartelsschot, verloren.»

II. Houwitser.

«Het uitvindings-vermogen der artilleristen heeft niet minder dan aan zeven verschillende houwtiser-soorten een bestaan verschaft. Ten opzichte van de middellijnen in duimen uitgedrukt (Pruissische) heeft men 5½, 6, 6½, 7½, 8½, 9 en 10 duims houwitser. Dat nu eene halve duim middellijn meer, aan den houwtiser, een geheel ander karakter toedeelt, dan aan de kanons is bekend; doch men heeft hierin te veel naar het goede gezocht, waardoor eene meer dan veroorloofde veelvoudiging der munitie ontstaan is.»

De 5½ duims of 7 pons houwtiser schiet of werpt een projectiel, dat met den 24 pons kogel eenerlei middellijn heeft. Om die reden, zou de bedoelde houwtiser in ons kaliberstelsel moeten ingelijfd worden; doch andere beweeggronden komen hiertegen op. Eene der hoofdbedoelingen met houwitser in de vesting, is, lichtkogels er mede te werpen, en de 7 pons houwtiser is juist hiertoe het minst van allen geschikt, omdat het projectiel te klein is, te weinig licht verspreidt en te kort brandt. De 6½ duims of 10 pons houwtiser voldoet beter aan dat vereischte; de 8½ duims of 25er houwtiser heeft deswege een nog grooter voordeel, doch hij is uithoofde van zijne zwaarte niet overal te gebruiken, terwijl de groote lichtkogels niet altijd in genoegzamen voorraad zijn. Er blijft dus niet anders over dan zich tot twee houwtiser-soorten te bepalen, namelijk tot de 6½ en 8½ duims — of in steengewigt uitgedrukt, tot 10 en 25er houwitser.»

«De 10er houwtiser, granaten schietende, heeft eene zeer achtbare werking; hij verbindt met veel trefzekerheid eene aanzienlijke worpsverheid; zijne kartets-werking is op kleine afstanden vernielend. Intusschen kan deze vuurmond niet tot alle doeleinden in de vesting gebezigd worden, en zal voornamelijk dan te kort schieten, wanneer in den eersten geschutsstrijd het er op aankomt, om op verre afstanden de vijandelijke werken te vernielen. De 25er granaat verdient voor

deze gevallen verreweg de voorkeur boven den 10er granaat.»

«De 25er houwtiser is eene zeer oude, vroeger hooggeschatte, later miskende, en eindelijk weder gewaardeerde vuurmond. In zekere betrekking komt hij zeer nabij aan de goede hoedanigheden van het kort kanon van 24 ^{er}, hoezeer hij, bij de laatsten, in trefzekerheid zeer achterstaat. Zijn granaat heeft, als springend projectiel, eene gevreesde werking, terwijl een eenige granaat voldoende is om eene vijandelijke batterij-kast (Merlon) of sappe om te woelen en te vernielen. Dit voortreffelijke geschutssoort verdient deswege eene plaats in te nemen bij het kaliber-stelsel der verdediging. Hierbij moet nog opgemerkt worden, dat de ladingen, welke deze vuurmond kan uitstaan, toelaat, om er volle projectielen mede te schieten, die ongeveer 100 ponden zouden wegen, en die op korte afstanden groote verwoestingen zouden veroorzaken, zoowel in vijandelijke aardewerken, als in schepen, indien namelijk de vesting ook schepen te duchten had.»

«Grootere dan 25er houwitser, of tusschen deze en de 10er houwitser, middelbare houwtiser-soorten voor te stellen, zou overtollig en niet raadzaam zijn.»

III. Mortieren.

«De mortieren waren vroeger als verdedigings-geschut zeer miskend, blijkbaar uit het geringe getal, waarmede de vestingen er van voorzien werden. De nieuwere theorie heeft ze weder in waarde doen stijgen.»

«Ook bij de mortier-kalibers moet men, even als bij de houwitser, van onderen af, naar boven rekenen, en met diegene beginnen, waarbij men bij de kanonnen ophoudt; alzoo met den 6½ duims- of 10er mortier.»

«De voortreffelijkheid van den 7er mortier verdient erkend en gewaardeerd te worden. Op kleine afstanden vereenigt hij vrij groote trefzekerheid, met ligte behandeling en gering buskruid-verbruik. Weinige manschappen kunnen deze vuurmonden zeer snel verplaatsen en in batterij brengen, terwijl men, zonder overijling, alle twee minuten een worp er mede kan doen. Weinige vuurmonden hebben, bij zoovele licht-, zoo weinige schaduwzijden, welke laatste alleen in eene kleine worpsverheid bestaan, die niet over de 150 à 150 passen (500 Fusz) mag genomen worden. In de eerste tijdvakken der belegering, zijn zij derhalve niet te gebruiken, maar des te werkzaam en gevreesder kunnen zij worden in het laatste tijdvak tegen de bekroonings-batterijen. Uit eene hoogstbelangrijke proefneming is gebleken, dat twee zevenponds mortieren, in holle bastions, op den beganen grond, aan den teen van het talud des walgangs geplaatst, in den tijd van twee uren, niet minder dan 55 bommen in het inwendige van de

bresbatterij wierpen, met een gezamenlijk verbruik van ongeveer 4 ponden (Pruissisch) buskruid. Dit voorbeeld zal voldoende zijn, om dezen vuurmond naar waarde te doen schatten.»

« De 10^e mortier heeft het voordeel van met den 10^e houwitsers eenerlei projectiel te werpen en daarbij tamelijk ligt in de behandeling te zijn. Hij kan echter als vernielings-werktuig niet hoog worden aangeteekend, en voor de werking in de nabijheid is de 7^e mortier voldoende. Den 10^e mortier kan alzoo geen plaats bij ons kaliber-stelsel worden ingeruimd.»

« De vijf-en-twintigponds mortier voldoet, even als de houwitsers van dat kaliber, aan alle vorderingen der verdediging, aangezien daarbij geene steenen gewelven dienen ingedrukt te worden. Daarbij heeft hij eenerlei projectiel met den houwitsers van dat kaliber, en kan in den uitgebreidsten kring des aanvals werkzaam zijn. Hij behoort om die redenen in ons kaliber-stelsel.»

« De steenmortier, die gelijktijdig tot alle vertikale vuren, d. i. worpen met steenen, kogels en spiegel-granaten gebezigd wordt, is een onontbeerlijke vuurmond voor de verdediging in de nabijheid; ofschoon de goede meening, welke men omtrent de werking van deze soort van worpen vroeger koesterde, zeer gedaald is.»

« De Coehoorn-mortieren kunnen, als zeer nabij aan de werking van de 7^e mortieren komende, worden achterwege gelaten (1).»

Overzicht.

« Het rationele kaliber-stelsel der verdediging zal derhalve de navolgende kalibers bevatten :

24 ^e	korte kanonnen.
12—	»
6—	»
25—	» houwitsers.
10—	»
25—	» mortieren.
7—	»
	Steenmortieren.»

« En als hulp-geschut.

Schaft-mortieren. (Carnotsche)
Walgeweren.
Oorlogspijlen.»

« De ijzer-munitie voor dit vereenvoudigde stelsel, zal zich bepalen tot :

(1) Tot herinnering dient de navolgende opgave der middellijnen van de hier genoemde Pruisische houwitsers en mortieren.

De houwitsers van 25 ^e in middellijn 0,2262 N. E.	
— 10 — — — — —	0,1700 —
— 7 — — — — —	0,1475 —
De Steenmortier.	0,3923 —
— Coehoorn —	0,1020 —

6, 12 en 24^e kanonskogels.

7, 10 — 25— holle kogels.

Hand- en spiegel-granaten.

Kartetsen van allerlei aard.»

« De verdediger zal weinig of geen gebruik kunnen maken van de granaat-kartetsen, omdat zij geene werking hebben tegen de loopgraven, en het gevecht tusschen de loopgraven te beweeglijk van aard is.»

Na dit overzicht, betreffende de bruikbaarheid der verschillende vuurmonden, ten opzichte van een aan te nemen kaliber-stelsel, zegt v. D., dat alnu nog kortelijk dient overwogen te worden, hoe de verhouding der enkele kalibers tot elkander wel te bemiddelen is; b. v. hoeveel kanonnen, houwitsers en mortieren van elk soort, in ronde getallen, voor elke vesting noodig geacht worden. « Deze vraag — zegt hij — kan geene theorie algemeen beantwoorden, want hiermede moet de ligging, hoedanigheid, bouwaard, enz., der vesting zeer naauwkeurig worden overwogen.» Het eenige wat zich welligt bepalen liet, ware de coefficienten tot het aantal bastions, ravelijnen, enz., doch ook daarop heeft het omliggende terrein eenen grooten invloed. Om intusschen iets te doen, en het hierboven ontwikkelde kaliber-stelsel door een voorbeeld op te helderen, zal hier eenen gewonen zevenhoek die in eene vrije vlakte ligt, drooge grachten en geene andere buitenwerken dan ravelijnen heeft, gewapend worden.»

« 1. Tegen eenen geweldigen aanval.»

« De zevenhoek heeft 14 flanken; elk derzelve wordt met twee 6^e gewapend. Voor de 2 ingangen kan men nog twee zesponders rekenen en $\frac{1}{5}$ in reserve. Dit alles te zamen geeft 53, en wanneer nu daarbij eene uitvals-batterij van 8 stukken voegt, dan heeft men 41 zesponders in het geheel. In elke bastionspits een houwitsers, maakt zeven 10^e houwitsers.

« 2. Tegen den geregelden aanval.»

« Voor twee hoofd-facen van het aangevallen front 14 — voor twee nevenfacen 10, en voor twee kollaterale facen 6, daarbij $\frac{1}{4}$ in reserve, geeft 58 groote kanonnen, waarvan 19 korte 24^e en 19 korte 12^e.»

« Voor twee hoofd-facen 4 — voor twee kollaterale facen twee 25^e houwitsers en 1 in reserve, maakt zeven 25^e houwitsers.»

« Tot de zeven en 10^e houwitsers, welke tegen den geweldigen aanval reeds in batterij stonden, moeten er nog 5 voor

de ravelijnen en 2 in voorraad gevoegd worden, makende te zamen twaalf 10^u houwitseren.»

«Op vier schouderpunten vier, en voor de hoofd-courtine zes 25^u mortieren en twee in voorraad, maakt twaalf 25^u mortieren. Een even groot getal 7^u mortieren, met 2 dezer vuurmonden als reserve, maakt te zamen veertien 7^u mortieren. Eindelijk 5 steenmortieren, waaronder er een in reserve komt.»

«Het geheel getal vuurmonden, tot de verdediging van eenen zevenhoek benoodigd, te zamenvoegende, namelijk: 79 kanonnen, 19 houwitseren en 51 mortieren, verkrijgt men 129 vuurmonden.»

«Om nu voor den zevenhoek rationele getallen te bepalen, zou men, begrootenderwijze, voor het geheel kunnen stellen 150 stukken geschut;

waarvan $\frac{3}{5}$ kanonnen: 80 kanonnen.

$\frac{5}{15}$ worpgeschut: 50 mortieren en houwitseren,

of $\frac{2}{5}$ houwitseren: 20 houwitseren.

$\frac{2}{5}$ mortieren: 50 mortieren.

Van de kanonnen	$\frac{1}{4}$ korte 24 ^u	: 20	} 80
	$\frac{1}{4}$ " 12 ^u	: 20	
	$\frac{1}{4}$ " 6 ^u	: 40	
Van de houwitseren	$\frac{2}{5}$. . .	25 ^u : . 8	} 20
	$\frac{3}{5}$. . .	10 ^u : . 12	
" " mortieren	$\frac{1}{5}$. . .	25 ^u : . 12	} 50
	$\frac{7}{15}$. . .	7 ^u : . 14	
steen—	$\frac{2}{15}$	4	

De kolonel v. D. besluit zijn verhoog met eene vergelijking tusschen de laatstelijk voorgedragene wapenings-begrooting en die welke door *Rogniat* en *Villeneuve* (1) voorgesteld zijn, en waaruit hij met grond de overdrevene vorderingen der laatsten naar verdienste gispt.

Bijna gelijktijdig met het bovenstaande verhoog, verscheen het navolgende werkje:

C. C. WITTICH, *Ueber die Befestigung und Vertheidigung grosser Plätze* (2). Deze brochure (68 bladzijden) wordt door ons ten slotte dezer AFDEELING aangehaald, om eene uiting des kolonels *von Decker*, betreffende de voordeelen van den korten (12 kaliber langen) vier-en-twintig ponders, eenigzins meer te staven.

Het hier bedoeld boekje bevat de proeve eener nieuwe versterkingswijze van groote volkrijke steden, en de beschou-

(1) *Mémoire sur l'armement des places*. Zie *Journal des Sciences Militaires*, tome IV en V; welke Verhandeling eveneens door ons beknoptelijk is overgenomen in de eerste afdeeling van ons nog onuitgegeven werk.

(2) Berlin 1840.

V. R.

wing eener daaruit voortvloeiende nieuwe verdedigings-manier. Geheel in den geest van *Montalembert* opgesteld, is de hoofdbedoeling des schrijvers, om de mogelijkheid eener krachtige artillerie-verdediging te betoogen, door permanente geschut-dekkingen, en wel van dien aard, dat de vijand genoodzaakt wordt, van de gewone aanvalswijze af te zien. De achtereenvolgende wapening wil hij daardoor onnoodig maken, door het geschut voor twee fronten (op het ongehoorde aantal van 370 vuurmonden berekend), om zoo te zeggen, dadelijk, na de opening der loopgraven, in de kazematten, in batterij brengen. Wij zullen om deze reden, geenszins in de ontwikkeling zijner denkbeelden nopens het aantal der benoodigde vuurmonden treden, daar zij in verband staan met eene nieuwe versterkings-manier, welke wij niet geroepen zijn te beschouwen. Wij zullen, om bovenvermelde redenen, alleen gewagen van de denkwijze des Pruisischen majoors der artillerie *C. A. Wittich*, over de, voor de verdediging eener vesting, meest voordeelige kalibers, in zoo verre namelijk, als wij vermeenen dat zij zich aansluiten aan het onmiddellijk voorgaande verhoog.

Op bladzijde 37 van de uitrusting der vestingen met artillerie-materieel sprekende, ontwikkelt de schrijver zijne denkbeelden over de tot eene verdediging benoodigde kalibers, op de volgende wijze.

«Kaliber.»

«1. Tegen den geregelden aanval.»

«Wat in de eerste plaats het meest geschikte kaliber tegen eenen zoodanigen aanval betreft, zoo is reeds vroeger in het voorbijgaan gezegd: dat het 12 kalibers lange kanon van 24^u, een bijzonder voortreffelijk geschut tot het demonteren is. Proeven die op last der militaire commissie der Duitsche bondsvergadering in het jaar 1828 bij Meintz genomen zijn, welke later door proefnemingen in Pruisen volkomen bevestigd, ja zelfs nog in een voordeeliger licht geplaatst zijn, hebben overtuigend doen zien:»

«1°. Dat de demonteewerking van dezen korten 24^u bij eene lading van $\frac{1}{5}$ kogelzwaarte, veel grooter is dan die van den langen 12^u met $\frac{1}{5}$ kogelzware lading.»

«2°. Dat de in 1° genoemde werking met $\frac{1}{5}$ kogelzware lading, bij het gebruiken van kogels of granaten, volkomen gelijk stond met de werking van het lang kanon à 24^u, bij $\frac{1}{4}$ tot $\frac{1}{5}$ kogelzware lading.»

«3°. Dat de korte 24^u, zoo wegens de gemakkelijke bediening als verminderd gebruik van buskruid, tot het bovenbedoelde einde, vele voordeelen heeft boven den zwaren 24^u.»

«Deze ondervinding geeft alzoo het meeste recht, om daaruit het besluit af te leiden: dat het 12 kaliber lange kanon van 24^u, het geschiktste demonteerge-

schut is dat men tot nu toe kent, en bij uitsluiting tot de verdediging der vestingen te gebruiken is.»

«Intusschen hebben er bij de verdediging der vestingen, naar onzen voorslag gebouwd, omstandigheden plaats, waarbij de bovengenoemde kanonnen door vertikaal vuur moet worden ondersteund. Tot dat einde zullen de kleine mortieren voldoende zijn, en wel de 7de mortier, die het voordeel heeft een hol projectiel te werpen, dat tevens ook uit het kanon van 24 L kan geschoten worden.»

« 2. Tegen eenen geweldigen aanval. »

«Behalve het geschut, 't welk moet dienen om den vijand op eenen zekeren afstand te houden, wordt er ook nog geschut gevorderd tot het verhinderen van eenen geweldigen storm-aanval, dus tot bestrijking der grachten met kartetsen. Snelheid van vuur moet hier met de hoogstmogelijke uitwerking vereenigd zijn. Maar aangezien het eene bekende zaak is, dat de ligte kalibers aan de vordering van snelheid, maar geenszins aan eene gewenschte kartetswerking voldoen, zoo zal men hier een grooter kaliber dienen te gebruiken, dat echter ligtheid genoeg moet bezitten, om er snel mede te kunnen vuren. De tot 8 kalibers verkorte 24de zou aan deze beide vorderingen kunnen voldoen.»

Uit dit beknopt uittreksel zal men ontwaren, dat de majoor *Wittich* het kaliber-stelsel der verdediging nog oneindig meer wil vereenvoudigen dan de kolonel v. D., aangezien hij het beperkt tot twee soorten kanons van 24 L , namelijk 12 en 8 kaliber lang en tot de mortier van 7 L ; waardoor er ook slechts één ijzer projectiel, namelijk volle en holle kogels van 24 L benodigd zijn. Deze vereenvoudiging is echter een gevolg zijner vereenvoudigde versterkings-manier, die uit eenen gekazematteerden insluitingsmuur, met gekazematteerde caponnières voor de gracht-verdediging bestaat.

Hiermede besluiten wij de voorgenomene overname van het slot der bedoelde afdeeling, die zonder verdere aanmerkingen eindigt, omdat deze bij de oorspronkelijke bewerking van het onderwerp, namelijk in de 5de afdeeling, worden ingevlochten. Wij kunnen echter, aangezien het verloop van den kolonel *von Decker* hier alleen en op zich-zelf staat, nog een oogenblik daarbij verwijlen.

Het hoofd-oogmerk van dezen algemeen geachten schrijver, bedoelt blijkbaar eene dringende aanbeveling tot het invoeren van eene wenschelijke vereenvoudiging in de wapening en uit-

rusting der vestingen: Eene vereenvoudiging die hij gegrond acht op eene vollediger kennis van de werking der verschillende vuurmonden, en op hetgeen men in de verschillende tijdperken der verdediging, van die vuurmonden moet ver-
gen.

Wanneer men nu zijne denkbeelden vergelijkt met die van het groot getal zijner voorgangers: *Fauban*, *Carmontaigne*, *Bousmard*, *Gassendi*, *Le comité de 1814*, *Rogniat*, *de Villeneuve*, *Aster*, *Wenzell*, en verschillende andere ongenoemden (1), dan waarlijk, is men geneigd het er voor te houden, dat v. D. het ijs heeft gebroken, waarvoor *Wenzell* (een schrijver van de nieuwere school) nog heeft teruggebeefd. Het eigenlijke zoogenaamde kardinale punt zijner bemoeijng, is de afschaffing van de kanonnen van zwaar kaliber, als vesting-geschut, en de invoering van het ligte kanon à 24 L , des franschen stelsels van het jaar XI. De Pruisische majoor *Wittich* stemt daarin geheel met de inzichten des eerstgenoemden in.

Het is ook nu meer algemeen bekend, dat de proeven in den jare 1828 door den generaal *von Hoffman*, met dien vuurmond te Meintz gedaan, bij de Oostenrijksche artilleristen eenen diepen indruk hebben te weeg gebracht, en aanleiding hebben gegeven tot nadere proefnemingen. Volgens het gezegde van den majoor *Wittich*, schijnen zij in Pruisen gevolgd te zijn, en ook daár, even als in Oostenrijk, alle gemoederen ten voordeele van dien vuurmond gestemd te hebben. Dien ten gevolge, zou, luidens onze bijzondere berigten, het kort kanon van 24 L voor de wapening der nieuwe bondsvestingen zijn aangenomen, en voor rekening van Beijeren reeds een zeker aantal dezer vuurmonden in Zweedsche ijzer-hutten worden gegoten. Het is deze bijzonderheid, waarbij wij een oogenblik wilden stilstaan.

In der tijd zijn de resultaten der bedoelde proefneming ons wel opmerkelijk voorgekomen, doch kort daarna, in andere beslommingen verdiept, waren deze en dergelijke overwegingen weldra verdrongen.

Later, en wel voor het eerst in 1839, geroepen tot de leiding der praktische artillerie-exercitien der kadetten van de Koninklijke Militaire Akademie, was ons meermalen de onhandzaamheid van onzen metalen 24de voorgekomen als een bezwaar, dat men zelfs bij den aanval, maar nog meer bij de verdediging van vestingen, en juist daár waar men zijn ongedekt geschut zoo dikwerf aan de vernielende werking der vijandelijke projectielen moet onttrekken, met overwegende kracht moet gevoelen: Als aanvallend geschut, weten wij op deszelfs

(1) Wier denkbeelden, op dezelfde wijze, als die van v. D. in de bedoelde afdeeling, met nog meer andere ontwikkeld zijn.

voortreffelijke ricochet- en demonteer-werking niets af te wijzen; integendeel de proeven daarmede in twee achtereenvolgende jaren genomen, hebben ons voor de groote werkdadigheid van dien vuurmond nog meer ingenomen. Maar de moeilijke beweging, het aanmerkelijke verbruik van buskruid, enz., blijven eene zoo groote moeilijkheid, dat het onzes inziens wel der moeite zoude loonen, indien men eene andere geschutssoort konde bezigen, dat, bij dezelfde uitwerking, de zoo voordeelige eigenschap van grootere beweegbaarheid, met minder munitieverbruik paarde. Te noodzakelijker wordt zulks bij het vesting-geschut ingeroepen, en dit is door den kolonel v. D. in het onderhavige verloop, duidelijk aangetoond.

Na de vergelijkende proeven door ons genomen in het ricochetteren uit de eerste en tweede paralel, tusschen het kanon van 24 L en het lang kanon à 12 L , — eveneens die in het demonteren uit de tweede paralel der met schanskorven en worsten bekleedde schietgaten, en eindelijk eene voorloopige proefneming in het ricochetteren met onzen langen houwitser van 15 d^m . met 24 L kogels, op aanbeveling van Z. E. den heere generaal-majoor List, in de maand Julij 1840 door ons gedaan — na alle deze proeven, zeggen wij, is het ons, vooreerst nog oppervlakkig beschouwd, voorgekomen, dat het kanon van 24 L , voor het ricochetteren wel door den veldhouwitser van 15 d^m ., en voor het demonteren, door het kanon à 12 L zoude te vervangen zijn.

Indien nu echter de resultaten van de proefnemingen der Oostenrijksche en Pruissische artilleriën, als deugdelijk en goed kunnen beschouwd worden (dat wel eenigzins te vermoeden is), dan zou het korte kanon van 24 L , zoowel in trefzekerheid, vernielende werking en daarenboven in beweegbaarheid en gemakkelijke bediening, nog verre de voorkeur verdienen boven den langen 12 L .

Het is te vermoeden, dat onze veld-houwitser van 15 duimen nog niet naar zijne grootste waarde geschat is, en dat de tijd en nog te nemen proeven, voor de verschillende aanwending diens vuurmonds, denzelfden ook als vesting-geschut in prijs zal doen stijgen. Indien nu de gevoelens van den kolonel v. D., ten opzichte van den korten 24 en 12 L , door daadwerkelijke proeven konden bevestigd worden, dan zou er eene groote vereenvoudiging in de wapening en uitrusting der vestingen kunnen plaats hebben, waarop wij in onze verhandeling meer bepaald drukken.

De uitkomsten der proeven in Duitschland met den korten 24 L genomen, zijn uitstekend te noemen, en toch gaan zij niet boven het begrip, dat de artillerist er zich, bij vergelijking, van kan maken. Die vuurmond behoorde — zooals wij reeds gezegd hebben — tot het fransche stelsel van het jaar XI, dat kort daarop door een ander stelsel is vervangen. Dit zou

welligt aanleiding geven tot de gedachten, dat de Franschen in dien vuurmond overwegende nadeelen ontdekt hebben. Hij echter, die een weinig meer van nabij de oorzaken dezer verdringing kent, zal het L betwijfelen of de Franschen deze verandering op goede gronden hebben daargesteld. Zeker is het voor 't minst, dat de ervaring hierbij geenszins eene stem heeft *kunnen* inbrengen.

Alle deze en gene overwegingen leiden ons ten slotte tot den wensch, dat men ook hier te lande, zoo spoedig mogelijk, de aandacht van hooger hand mogt gevestigd zien op den korten 24 L , om daarmede proeven te nemen, omtrent deszelfs werkdadigheid als vesting- en als belegerings-kanon. Wellicht bevindt er zich een stuk van dat kaliber in een onzer vestingen of arsenalen, of zou goedschiks aan te koopen of te gieten zijn. De beweegreden tot uiting van dien wensch, kunnen wij voorloopig in de navolgende punten zamenvatten:

1°. Volgens de gevoelens van den kundigen theoretischen en praktischen artillerist v. D. zou de korte 24 L aanleiding geven tot eene vereenvoudiging in de wapening en uitrusting der vestingen.

2°. Eene vereenvoudiging in de wapening en uitrusting der vestingen, en het aannemen van eenen meer oordeelkundigen maatstaf of leiddraad voor hare vaststelling, blijken ook voor ons te noodzakelijker te zijn, wanneer men, met eenige aandacht, de uitrustingsstaten van vele onzer vestingen beschouwt.

3°. Eene vereenvoudiging daarin staat in allen deele in verband met eene wélbegrepene bezuiniging in de uitgaven voor oorlog.

4°. Eene vereenvoudiging daarin is voor de mogendheid, die hare kracht in verdediging moet zoeken, van het hoogste gewigt; het opsporen van de middelen om dat doel te bereiken, is derhalve voor de tegenwoordige gesteldheid van ons vaderland niet alleen nuttig, maar zelfs dringend noodzakelijk.

5°. De bedoelde vereenvoudiging heeft niet alleen eene minder kostbare wapening op het oog, maar zij zou ook strekken, om het verdedigings-vermogen der sterkten, door meerdere mobiliteit en minder munitie-verbruik dier wapening te verhoogen.

Meerdere overwegingen in het voordeel eener gewenschte vereenvoudiging hier in het midden te brengen, zal geenszins noodzakelijk zijn, aangezien zij den deskundigen als van zelf voor den geest komen. Wij zullen dezelve, ook in het bedoelde werk breedvoerig ontwikkelen, wenschende wij nu slechts voor dien tijd nog in de gelegenheid gesteld te worden, om eenige in Nederland verkregene resultaten tot grondslag onzer bemoeijingen te kunnen nemen.

Slechts dit kunnen wij nog hierbij voegen, dat ons hoofddoel bestaat, om langs den redencerkundigen weg, steunende

op de lessen der ondervinding, op te sporen, hoe men met minder artillerie-middelen eene krachtiger verdediging zou kunnen daarstellen: 1°. *in een ligter materieel*; 2°. *oordeelkundige sparing van geschut en munitien*; 3°. *meerdere permanente en mobiele geschuts-dekkingen*; 4°. *in eene verhoogde werkdadigheid der draagbare wapens*. Wanneer wij daarin ondersteuning en medewerking bij de hoogere autoriteiten mogen aantreffen, dan zullen wij voorzeker dat doel nabij komen.

Hiermede nemen wij voorloopig van dit onderwerp afscheid, om weldra eene nieuwe bijdrage tot den vesting-oorlog, voor dit tijdschrift te bewerken.

Breda,
10 Februarij 1841.

J. C. VAN RIJNEVELD.

De Paardenteelt in Nederland.

Men heeft onlangs weder de vraag geopperd, in hoeverre de stoeterij te Borculo bijdraagt tot de verbetering der paardenteelt hier te lande, vooral met betrekking tot de benoedigde remonte voor de korpsen kavallerie en artillerie; en aangezien er ook weder dit jaar aanbestedingen van remonte-paarden zijn gedaan, waarbij bepaald is, dat alleen de trekpaarden van *inlandsch* ras behooren te wezen, zoo kan hieruit opgemaakt worden, dat men van oordeel is, dat er geene voldoende hoeveelheid rijpaarden voor onze kavallerie, hier te lande gevonden wordt. Welligt hebben de reeds vroeger, doch vruchteloos beproefde middelen, om een aanmerkelijk getal inlandsche rijpaarden te bekomen, aanleiding gegeven, om daarvan voor goed af te zien. Het is echter ook mogelijk, dat men thans het gevoelen aankleeft, dat onze soorten van paarden slechter zijn dan die der aangrenzende Duitse rijken. Door eenige bijzonderheden omtrent dit een en ander hier mede te deelen, hoop ik, dat meer deskundigen aangespoord zullen worden, om in ons militair tijdschrift, dit punt, waarover nog zoo weinig is gezegd, en waaraan toch de belangen van het leger zoo naauw verbonden zijn, in ernstige overweging te nemen.

Bij de oprigting der stoeterij te Borculo heeft men — zoo ik mij niet bedrieg — in het algemeen beoogt, de verbetering van het troepen-paard, ten einde niet alleen het benoedigde getal geschikte remontepaarden in vrede-tijd, maar ook die voor eenen uitbrekenden oorlog in het land zelf te kunnen aankopen. Hoewel onze kavallerie tegenwoordig weinig inlandsche (dat is: in het land aangefokte en grootgebragte) paarden telt, zoo is het er voor te houden, dat op het oogenblik, dat de uitvoer van paarden naar andere landen verboden wierd, men werkelijk het bij de oprigting der stoeterij be-

oogde doel zoude verkrijgen. In hoeverre dit laatste nu strijdig zoude zijn met de belangen van den landbouwer, behoort niet tot onze beoordeeling, die geheel uit een militair oogpunt beschouwd, hier zal ontwikkeld worden.

Jaren lang, na de oprigting der stoeterij, bleef men in het denkbeeld verkeeren, dat de verbetering van ons rijpaarden-ras spoediger zoude verkregen worden door invoering van Noord-Duitsche en Russische hengsten, die, van een edeler voorkomen dan onze paarden, tevens geen *te groot* verschil van bouw opleverden. Men dacht dat deze hengsten, even zooals enkele Arabische, die aan de stoeterij waren, met onze inlandsche merrien gekoppeld, behalve eenen verbeterden bouw, een *groter* soort van paarden zouden opleveren, zoodat de maat dier hengsten zelve, bij hunne aanschaffing, schier niet in aanmerking genomen werd. Men bespeurde wel dadelijk, dat de daarvan verkregene veulens werkelijk eenen beteren bouw hadden dan vroegere veulens, doch men ontwaarde tevens, dat dezelve steeds klein bleven, zich zeer laat ontwikkelden (iets dat het ras waaruit zij sproten eigen was) en vele, ja de meesten, geenen zamenhang in bouw hadden. Van het goede beginsel uitgaande, dat eerst na twee of drie geslachten (*génération*) het gewenschte doel zoude bereikt worden, hield men vol, tot dat eindelijk de landbouwers niet meer te bewegen waren hunne merrien door deze landshengsten te doen dekken, en de voorkeur gaven aan slechte, doch grofgeleedde inlandsche hengsten. En inderdaad, daar waar geen groote particuliere stoeterijen bestaan (want de twee of drie particuliere stoeterijen die in ons land zijn, hebben het militaire wezen, noch den landbouwer eenig voordeel aangebragt), waar geene wedlopen voor rijpaarden plaats hebben, geen bijzondere liefhebberij voor rijkunst gevonden wordt, en de paardenteelt bijna geheel van den landbouwer afhangt, ook daár zal het paard alleen als koopmans-voorwerp beschouwd worden. De landbouwer die gewoonlijk zwaargeleedde veulens van inlandsche hengsten kweekt, ziet daarin het voordeel dat hij weinig zorg behoeft te besteden aan deze veulens, aangezien zij onze vruchtbare, doch lage weiden, en des winters alleen met hooi gevoederd, goed opwassen en reeds na hun tweede jaar voor ligt werk kunnen gebruikt worden. Zoodra nu dit veulen op zijn vierde of vijfde jaar, eenen gewonen marktprijs opbrengt, schijnt hem dit vrij natuurlijk voordeliger toe dan een rasveulen, dat hij zoo vaak op zijn vijfde jaar verre beneden de maat der inlandsche paarden zag blijven, en dat hij, in het onzekere of hij het ook zou kunnen bederven, niet voor den landbouw had kunnen gebruiken. Hierbij gevoegd het wisselvallige om eenen goeden prijs voor zoodanig veulen te maken, en het weinige nut voor den landbouwer van diegene, welke door gebreken als anderzins, niet voor den handel ge-

schikt waren, zoo is het natuurlijk dat hij liever het zekere voor het onzekere koos, tot dat het hem bewezen werd, dat hij zich door het opkweeken van rasveulens bevoordeelt.

Vóór het jaar 1850 had [dus de landbouwer weinig voordeel van de lands-stoeterij gehal; want de aankoop van troepenpaarden in de provincien Gelderland en Overijssel, in 1827—1828, 1850—1851, bestonden, op enkele uitzonderingen na, uit inlandsche, dat is van inlandsche hengsten gefokte paarden, terwijl de aankoop van paarden, voortgesproten van de landshengsten, die door alle mogelijke middelen aangezet werd, zeer weinig resultaten opleverde. Aangezien men dus inzag, dat het voornaamste doel tot bereiking van het oogmerk om het paardenras te verbeteren, bestond in de invoering van hengsten die in den smaak vielen van de landbouwers, en men gezien had dat de Engelsche en Iersche hengsten van onze zuidelijke stoeterij te Wolferdange, zeer veel aftrek hadden, en men in Frankrijk niets met de Duitsche en Spaansche hengsten had gewonnen, en dat ook dáár, en zelfs in Noord-Duitschland en Polen, Engelsche hengsten werden ingevoerd, zoo ging men ook zachtjes bij onze noordelijke stoeterij van den ingeslagen weg af. De verdeeling op de onderscheidene stations van de uitmuntende Engelsche hengsten, in 1856 door den toenmaligen onder-directeur der stoeterij aangekocht, leverde dan ook vrij spoedig het bewijs op, dat het vooroordeel der landbouwers geheel overwonnen was, en zij van hunnen afkeer der landshengsten waren teruggekomen, zoodat binnen kort, van alle kanten, vooral in de provincie Gelderland, aanvraag om Engelsche hengsten werd gedaan, en men de stations-dekhengsten niet menigvuldig genoeg naar de begeerte der landbouwers kon maken.

Men was er dus in geslaagd den landbouwer te bewegen, om zijne merrien door de goedgeleedde kernachtige Engelsche hengsten (waarvan sommige over de 16 palmen hoog waren) te dekken; maar het vooroordeel van het vroege werken der veulens hield niet op. Dit laatste gebrek had gelukkig minder bezwaar, omdat de veulens zwaarder geleed en alzoo hiertegen beter bestand waren en er voor de twee-, drie- en vierjarige veulens goede prijzen werden gemaakt. Er bleven ook slechts weinige veulens in handen der landbouwers, aangezien de meesten naar Frankrijk, België en Duitschland werden vervoerd, waar zij, vooral in de beide eerste landen, sterk met graan worden gevoerd, en dan tot uitmuntende paarden opgroeijen.

Het is derhalve niet te verwonderen, dat diegenen die niet bekend zijn met deze omstandigheden, en niet de vruchten zien van alle gedane pogingen om onze paardenteelt te verbeteren, niet doordrongen zijn van het belang onzer stoeterij. Dat de belangrijke jaarlijksche kosten onzer stoeterij geene vergoeding voor het militaire wezen geeft, ligt niet in de oorzaak dat er

tegenwoordig geene paarden aangekweekt worden die geschikt zijn voor onze kavallerie, doch alleen daarin, dat er geene doeltreffende middelen zijn gevonden om den landbouwer te bewegen, zijne veulens tot hun 4de of 5de jaar te behouden, en ze alsdan voor de remonte af te staan.

Het rondzenden van militaire commissien, om rijpaarden in het rijk op te koopen, heeft vroeger weinig opgeleverd, omdat toen ter tijde de Engelsche hengsten nog niet waren ingevoerd en het grootste gedeelte der aangeboden paarden verre beneden de hussaren-maat was. De commissien hadden nog te kampen met onderscheidene belemmeringen en vooroordeelen der landbouwers, voornamelijk dat hunne paarden bij afkeuring in prijs verminderden; welligt heeft men ook niet genoeg volgehouden. Ware het nu doenlijk, dat, na den merklijken vooruitgang dien de rijpaardenteelt sedert kort heeft gemaakt, de landbouwers hunne paarden direct en ten allen tijde aan de korpsen kavallerie konden afleveren, zoodat zij minder beducht behoefden te zijn, dat eene afkeuring in hunne buurschap algemeen bekend wierd, — en kon men hen goede prijzen voor de, van de stoeterij-hengsten getrokene paarden betalen, dan zouden hoogstwaarschijnlijk de korpsen kavallerie zich binnen weinige jaren voor het grootste gedeelte binnen het land remonteren en zou de paardenteelt hierdoor eene nog grootere uitbreiding verkrijgen. Zulks zou vooral plaats hebben, wanneer hiermede in verband wierd gebracht, dat de premien die door de commissien van landbouw worden gegeven, voor een gedeelte aan diegene werden verstrekt die het beste troepen-paard binnen eenen bepaalden tijd aan een korps zouden geleverd hebben. Reeds in de jaren 1827—1851, heeft men van de inlandsche rijpaarden bij de korpsen goede diensten gehad, en hoewel hun bouw veel te wenschen overliet, zoo behoefden de in Gelderland en Overijssel aangekweekte paarden, geenszins voor de uit de ons grenzende Duitsche staten aangevoerde, onder te doen. — In de genoemde provincien en wel voornamelijk in Gelderland, op Ameland, in sommige streken van Noord-Brabant worden, in weerwil dat onze merrien in het algemeen nog te zwak en te klein zijn, tegenwoordig uitmuntende paarden aangekweekt, die echter meest allen in handen van vreemde paardenkoopers vallen, zoodat zelfs de officieren der kavallerie die niet magtig kunnen worden, aangezien het opkweeken van twee-, drie- of vierjarige paarden hun een te groot bezwaar oplevert. — Men behoeft slechts de hengsten *Musselman*, *Clarionnet*, *Sussex*, *Tariék*, *Plunder*, *King William*, *Revenge*, *Abas Mirza*, *Carnaby*, *Appletoulad*, en meer andere van de Borculosche stoeterij te zien, om zich ten volle te overtuigen, dat met deze edele hengsten het doel moet bereikt worden, zoodra slechts de merrien wat meer in

bouw verbeterd zullen zijn; want alle deze hengsten hebben de vereischten om het algemeene flauwe zwakke stel onzer paarden te verbeteren.

Of het nu wel noodig is, dat de in Engeland aangekochte hengsten alleen bestaan moeten uit gerenomeerde *volbloed*-paarden, die door het winnen van prijzen, van hunne krachten blijken hebben gegeven, en daardoor slechts voor zeer hooge prijzen te bekomen zijn, is niet het gevoelen van elk een die het belang van de paardenteelt ter harte gaat. De bijzondere vlugheid van het Engelsch volbloedpaard, gaat veelal gepaard met eenen uitheemschen vorm, die het voor elk ander werk veelal ongeschikt maakt. In ons land, alwaar men, over het algemeen, aan deze bijzondere vlugheid nog weinig waarde hecht, maar gaarne eenen krachtigen, korten, doch hoogen bouw ziet, zoude, wellicht, het *halfbloed*, en wel bepaaldelijk het Engelsche jagtpaard, met zijnen ijzersterken rug en lendenen, breede waden en ontwikkelde spieren, even zoo goed en misschien beter voor onze behoefte geschikt zijn dan sommige der in 1858 aangekochte volbloed-hengsten; — de prijs dezer paarden zoude ook op verre na niet zoo hoog komen. Alleen voor het aankweken van stambengsten voor de stoeterij, zouden de volbloed-hengsten en merriën noodzakelijk zijn.

Kon men het zoover brengen, dat ook bij ons te lande de wedloopen voor rijpaarden werden ingevoerd, en bij onze rijksingezetenen deze liefhebberij meer werd aangekweekt, dan zou de paardenteelt zeker binnen kort eene groote vlugt nemen. Onze geëerbiedigde Koning en HH. KK. HH. de Prinsen, zijn allen meer dan gewone liefhebbers en kenners van paarden, en Hoogstdezelven zouden voorzeker deze wedloopen aanmoedigen, die — zoo als wij hierboven zeiden — krachtig zouden kunnen medewerken, dat hoogstwaarschijnlijk binnen korten tijd, zoo niet de geheele kavallerie, voor 't minst echter hare officieren, zich een goed soort van paarden konden anschaffen, omdat alsdan de van Engelsche hengsten afstammende paarden meer in het land zouden blijven.

Van de zoogenoemde hovenlandsche paarden, die ons aangevoerd worden, heeft men in het algemeen eene betere gedachte dan zij werkelijk verdienen. Het aangrenzende Oost-Friesland, Oldenburg en Hanover hebben geene betere landshengsten dan wij; — de remontepaarden die ons van daar worden aangebragt, hebben, wel is waar, heteren vorm, doch zijn op verre na nog niet zoo deugdzaam als ons inlandsch paard is; ook worden velen onzer jarige veulens naar die streken vervoerd en groot gebragt, om later weder bij ons terug te komen. Goedgevormde officiers-paarden zijn aldaar even zoomin te verkrijgen als bij ons, zelfs niet op de zoo zeer beroemde Oldenburgsche markt. Om die te verkrijgen zoude

men zich moeten getroosten een paar honderd uren verder te reizen.

Hoewel de provinciën Vriesland, Groningen en Drenthe eene groote hoeveelheid trekpaarden opleveren, en deze paarden een geheel eigenaardig en gevestigd ras vormen, dat steeds zeer geroemd is, trekt echter het militaire wezen hier minder voordeel van, dan zulks wel konde zijn, indien men zich in de provinciën meer toelegde op het aankweken van meer geleedde, hooge en tevens gedrongene paarden. Door het Vriessche paard te koppelen met goede Engelsche hengsten van het landbouwers-ras, of wel met zware Brabandsche hengsten uit de omstreken van Antwerpen, zoude men waarschijnlijk deszelfs onevenredigen langen bouw, deszelfs hooge beenen, flauw spronggelenk en weekheid verhelpen, en het alsdan tot de beste artillerie-trekpaarden vormen; de genomen proeven om de Vriessche paarden met fijne Engelsche hengsten te koppelen, schijnen geheel mislukt te wezen; zoodat die provinciën weinig of geen nut van de stoeterij trekken.

Behalve het weinige nut dat het militaire wezen van deze trekpaarden heeft, moet men bekennen, dat in die provinciën veel werk wordt gemaakt om den roem te handhaven van het sedert eeuwen gevestigde ras van trekpaarden; de harddraverijen en de onderlinge naijver der drie genoemde provinciën brengen zeer veel daartoe bij, en het zoude te wenschen zijn, dat ook deze naijver op de provincie Gelderland oversloeg, want daar vooral heeft zich de rijpaardenteelt sedert eenige jaren aanmerkelijk uitgebreid. Het zoude dus te bejammeren zijn, dat de goede vooruitzigten die men koestert, om ook éénmaal bij ons te lande onafhankelijk van onze naburen te worden, door eene genoegzame hoeveelheid rijpaarden voor alle standen in het land zelf te kunnen aankopen, weder vervlogen, door de opheffing of vermindering der stoeterij van Borculo; terwijl ik de overtuiging bezit, dat onze rijpaardenteelt sedert eeuwen niet op de hoogte is geweest, waarop zij thans staat, hetwelk men ook zal beseffen, als men nagaat, hoevele duizende paarden in de laatste jaren naar elders vervoerd zijn.

A.... 15 Febr. 1841.

C. H. M.

C... den 26 Januarij 1841.

Aan den Hoofd-redacteur van den Militairen Spectator!

Met veel genoegen las ik in den *Militairen Spectator* voor de maand November H., het artikel: «De parade-cultuur bezwijkt onder den last der jaren en neemt afscheid van haar geboorteland.» De geachte hoofd-redacteur van dit blad, kan op de sympathie rekenen van het meerendeel der officieren

van het wapen der infanterie, in het aanheffen van een *de profundis*, bij gelegenheid van dit verscheiden.

Met geen mindere belangstelling werd de mededeeling van de nuttige veranderingen bij het Pruisische leger in het gebied der militaire oefeningen aangebragt, ontvangen.

Ieder toch die met liefde voor zijn vak beziel is, was deze mededeeling hartelijk welkom, en beschouwt met een' blijden blik de uitgebreidheid der nuttige gevolgen, die deze toenaaderende stap tot de militaire bekwaming met zich voert.

Deze merkwaardige verandering is immers eene ware ont-
kluistering van de intellectuele vermogens, die tot nu toe aan een hersenschimmig manoeuvreer-stelsel geboeid en tusschen de enge grenzen van eenige normaal-stellingen bekneld waren. Hoevele zaden van het intellectueel vermogen, die tot nu toe tot onvruchtbaarheid waren gedoemd, zullen daardoor weelderig ontkiemen, en tot rijpheid gerakende, het militaire wezen met hunnen glans bestralen; hoevele telescopieke sterren zullen daardoor met het bloote oog zichtbaar worden? Ja! het is eene ware emancipatie van het genie, dat tot nu toe gebonden was zich slaafsch naar den maatstaf van eenige stellingen en voorbeelden te formuleren, terwijl alle ontwikkeling, alle doelmatige toepassing hetzelfde ontzegd was. Hoofdzakelijk is deze verandering voor de infanterie van gewigt; immers de geheele omvang der militaire kennissen van dit wapen, scheen binnen de palen der vier scholen besloten, en hij die dezelve goed van buiten kende, waande zich niet zelden, met eenig pedantismus, *de et de la fama*, en werd ook doorgaans daarvoor gehouden: dit sophisme dat met de Parade-Cultuur vermaagschapt is, is ook thans door het heimwee aangetast, en dreigt de Parade-Cultuur in hare ontbinding te volgen.

Het is te wenschen, dat ook de Nederlandsche infanterie eene lang gewenschte wijziging, niet alleen in hare krijgsoefeningen, maar in het samenstel harer beweegraderen mag deelachtig worden: ten minste voor zooverre als het op dit oogenblik geraden geacht en overeen kan gebragt worden met de voorzigtigheid om den sleur der gewoonte in hare vasthoudenheid niet in eens te hevig te schokken; doch het zal wel geen betoog behoeven, of gewigtige en verlichte veranderingen zullen in den beginne veel tegenstand ontmoeten bij de stille aanbidders der keutel-manie en nietige slenterdienst, welke, even als in het jaar 1826, met de wapens van *Momus* zullen te velde trekken, omdat zij zich uit den streek der onschaduwigen in die der veelschaduwigen zullen verplaatst zien.

Ik herzeg, het wapen der infanterie gevoelt groote behoefte aan eene omwerking van het geheele werktuig harer samenstelling, want sedert 25 jaar is dat wapen geen schrede voorwaarts gegaan: alleen een zijtak van beheer heeft zich deze laauwheid ten nutte gemaakt, en zich ten naastbij als eene *force*

motrice doen kennen; en wie ziet niet in haar de administratiemonomanie? De culte die aan dit vak wordt toegewijd, is verwonderlijk, zoodat de kommandant eener kompagnie gerust kan zijn, indien hij zich overtuigd heeft, dat in de administratie zijner kompagnie geen lijntje te lang noch te dik getrokken, geen cijfertje overgeschreven is, en alle mutatiën en omschrijvingen, die somtijds van eenen schoolvossigen stijl niet vrij te pleiten zijn, en met éénen regel, in plaats van met vier of vijf, doelmatig konden gesteld worden, in geheel haren omvang, zonder een woordje te missen, zijn ingeschreven. En dat men mij niet van overdrijving beschuldige: het administrative vak toch heeft wel zoodanig op alle andere takken van de dienst gewoekerd, dat de sergeant-majoor en fouriers eener kompagnie het geheele jaar door, uitsluitend daaraan moeten toewijden, met verzuim van alle andere nuttige militaire dienstplichten. Ik zou meer andere nietige eischen in dit vak kunnen aanhalen, doch de bescheidenheid en veel meer *mater sapientiae* verbieden mij zulks; het zij genoeg nog aan te stippen, dat, zoo men de administratie eener kompagnie naar den eisch wil waarnemen, met de loopende kazerne-diensten, meer dan het $\frac{3}{4}$ van den dag wordt opgeslorpt, en de geest door nietigheid dan zoodanig is afgestompt, dat men geen lust meer gevoelt, om gedurende het andere vierde, het meer verhevene gebied van het zoo uitgebreide militaire vak te onderzoeken. Van daar dat de jaarlijksche recapitulatie omtrent de opgedane kennissen en aangebragte verbeteringen, steeds een nadeelig saldo oplevert, en 't wezenlijk belang van de dienst aan nietigheden wordt opgeofferd. Mag men bij den jaarlijkschen loopkring van de zon, eene kleine verandering in den hellinghoek van hare loopbaan bespeuren, die van den officier der infanterie is sedert 25 jaar onveranderd gebleven; de tijd werd aan eene vervelende keutel-manie ten prooi gegeven, de geest steeds tusschen de kinder-windsels van de dienst bekneld gehouden, en, bij gebrek aan nuttige oefeningen in alle deelen van het krijgskundig vak, waardoor den geest eene hoogere leiding en bestemming gegeven wordt, zag men hier en daar hartstogtelijke nietigheden en kleingeestige zifterijen botvieren, in welke laatste men niet zelden alleenlijk de superioriteit ontwaarde.

Wijziging in het administratief beheer, korthed aan zakelijkheid gepaard, is derhalve een eerst vereischte, eene gebiedende noodzakelijkheid, om nuttige theoriën over de velddienst, de taktiek en strategie, aanval en verdediging van vestingen, enz., gewenschte vruchten te doen opleveren, den geest tot een verhevener standpunt op te leiden en de infanterie op te voeren tot dien graad van bekwaamheid, waardoor zij zich geducht rekenen, relief geven en hare aanspraak op hoofdwapen te zijn, wettigen kan.

Korthed en doelmatige evenredigheid dus in de neventakken van de dienst, om alzoo de lessen van eenen *Montecuculi* te benuttigen — « het overbodige te verbannen om het noodzakelijke beter te kunnen onthouden; » — voortgang, om zich niet schuldig te kennen aan de woorden van eenen Maarschalk van *Saxen*: « *la routine est une belle chose*; » — heeling van openstaande en bekende wonden, om zich het scalpel van eenen *Carnot* niet op den hals te halen. (Zie zijne redenering bij het onderzoek der twaalf gebreken in den vestingbouw.)

Ieder officier der infanterie staart dan ook met een' hoopvollen blik op den tegenwoordigen directeur-generaal van oorlog, die het wapen der artillerie tot de loffelijke hoogte, waartoe het geklommen is, heeft helpen opbouwen. Z. Exc. zal, met zijnen bekenden voortvarenden geest en onderzoekenden blik, in de laatste jaren gemakkelijk de leemten ontdekt hebben, die bij het wapen der infanterie nog in zoo groote mate aanwezig zijn; Z. Exc. mag zich overtuigd houden, in deszelfs pogingen de bereidwillige medewerking van het grootste getal officieren te zullen ontwaren, en wel hoofdzakelijk van hen, die, ondanks vele ongenade, niet opgehouden hebben hunne bekwaamheid verder te zoeken dan in de vier reglementaire oefeningscholen, en die steeds met een pijnlijk gevoel van nietswaardigheid het $\frac{3}{4}$ van hun militair leven diep betreuren.

Met de vooruitzichten om ten deze onze hoopvolle wenschen vervuld te zien, eindigden wij met gelatenheid het jaar 1840 en verzoeken u, mijnheer den Redacteur, verschooning van uwe attentie zoolang te hebben bezig gehouden. *Plinius* zegt: « *Nullum esse librum tam malum ut non ex aliqua parte prodisset.* » Mogt dit geschrift eene gedeeltelijke toepassing daarvan niet onwaardig zijn. — Alhoewel dit geschrift niets beleedigends in zich bevat, vindt de schrijver zich echter verplicht, gedachtig aan de zinspreuk: *Veritas odium parat*, zich te onderteekenen,

$$y^2 - Aq^2 = \pm 1.$$

BRIEFWISSELING.

Aan onzen jeugdigen correspondent uit V....., moeten wij melden, dat wij, gedurende de *twaalf* jaren, die wij voor de periodieke pers werkzaam hebben doorgebracht, zoo veel oordeel, ondervinding en wereldwijsheid hebben opgezameld, dat wij voor 't minst nu weten, wat wij *kunnen*, wat wij *dienen* en wat wij *niet mogen* opnemen. Dat oordeel, die ondervinding, wat meer zegt, zelfs het gezond verstand schijnt de jonge correspondent ons te betwisten, met in zekeren zin van ons te vorderen, om die stukken te plaatsen, welke wij, in onze vorige briefwisseling als *onlydig* beschouwden, en daarmede aan de niet genoemde inzenders algemeen te kennen gaven, dat hunne stukken voorloopig ter zijde waren gelegd. Zijn Edele zal ons echter verplichten, met ons bij gelegenheid op te geven, van wien Zijn Edele het motto ontleend heeft, dat aan het hoofd van zijnen brief gesteld is, en dat (*pro memorie*) woordelijk voor ons geschreven staat:

« — In eene vrije constitutie is ieder onderdaan — ook den militair — werkend lid van het groote staatsgebouw. »

Wij zouden zeer weinig tact moeten bezitten, weinig oordeel en ondervinding aan den dag leggen, wanneer wij *meer* van Zijn Edelens vrije constitutionele gevoelens en denkbeelden deden luchten, met kenbaren naam en rang. Het gezond verstand zegt ons, dat wij niet wél zouden doen, het publiek en de hoogere militaire autoriteiten te laten oordeelen over de onbescheidene wenschen van onzen jeugdigen correspondent. Wanneer vrijmoedigheid met eene groote lading onbescheidenheid uitzelt, loopt zij gevaar schipbreuk te lijden, zelfs vóór dat zij de haven verlaten heeft; en gelukkig is het, dat wij ons vaarwater, door veeljarige ondervinding als redactie, en eene twee-en-twintigjarige ervaring als officieren, genoegzaam hebben leeren kennen, om onze jonge kameraden, die nog geenszins het bovenstaande cijfer als leeftijd bereikt hebben, voor *onklaar worden* te kunnen vrijwaren.

De Redactie.

BIJLAGE VIII.

BEHOORENDE BIJ DEN MILITAIREN SPECTATOR, 9de DEEL, N°. 8.

(Maand Februarij, 1841.)

LAATSTE BENOEMINGEN, OVERPLAATSINGEN EN VERANDERINGEN BIJ HET LEGER.

BENOEMD:

Tot chef van den staf der 2de div. inf.: de maj. G. E. Muller, van den gen. staf. Tot adj. bij den gen.-maj. Serraris, in zijne betr. van prov. komm. van Limburg, de kap. H. J. W. Pisuisse, van de 4de afd. inf. Tot offic. van gez. der 2de kl. in het vaste kader van het gen. pers. der landm.: de tijd. offic. van gez. der 2de kl. G. F. L. Giesecken, van de 7de afd. Tot voorz. der spec. comm. van insp. voor het mil. onderw.: de gen.-maj. Jonkh. van der Wijck, dir. der 4de fortific.-dir.; tot lid bij gem. comm.: de kol. P. R. Falter, van het korps rijd. art., en tot secret. bij dezelve comm.: den 1ste luit.-ing. M. Graaf van Limburg Stirum.

Verplaatsingen.

Bij den luit.-gen. B^o Des Tombe, komm. de 5de div. inf., opper-komm. der vesting Maastricht en mil. bev. in het Limburgsche: de kap.-adj. G. van der Valk Bouman, van de 8ste afd. inf., laatstelijk adj. bij den luit.-gen. B^o Van der Capellen. Bij den gen.-maj. de Hartt, komm. de 1ste brig. der 2de div. inf.: de kap.-adj. K. A. Pfeiffer, van de 8ste afd. inf., laatstelijk adj. bij den gen.-maj. Von Quadt. Bij den gen.-maj. Hulst, komm. de 2de brig. der 2de div. inf.: de kap.-adj. M. van Geen, van het alg. depôt, laatstelijk adj. bij den den luit.-gen. B^o van Geen. Bij den gen.-maj. Serraris, in zijne betr. van komm. der 2de brig. van de 5de div. inf.: de kap.-adj. P. Pistorius, van de 5de afd. inf., laatstelijk adjudant bij den gen.-maj. Bagelaar. Bij den gen.-maj. Volkhemer, komm. de de 2de brig. van de 1ste div. inf.: de kap.-adj. J. W. Walther, van de 5de afd. inf., laatstelijk adj. bij den gen.-maj. Klerck. Bij den kol. Royen, komm. de 1ste brig. kav.: de ritm. en adj. J. G. Wilbreninck, van het reg. hus. n°. 6, laatstelijk adj. bij den luit.-gen. Boreel. Bij de 7de afd. inf.: de 1ste luit. G. H. Jan-

sen, van de 6de afd. inf. Bij het algem. depôt der landm.: de 2de luit.-kwartierm. H. W. Rouby, van de 4de afd. inf. Bij het 4de bat. art. nat. mil.: de 2de luit. C. F. X. Doudart de la Grée, van het 5de bat. art. nat. mil. Bij de afd. jag.: de offic. van gez. van de 5de kl. R. van Raalten, van de 5de afd. inf. Bij het reg. ligte drag. n°. 4: de offic. van gez. van de 5de kl. J. J. Woltersom, van de afd. jag. Bij de 2de afd. inf.: de 2de luit. G. F. van Gheel Roell, van de 5de afd. inf. Bij de afd. kur. n°. 9: de 1ste luit.-adj. M. van Affenhoven, van de afd. kur. n°. 5. Bij de 1ste brig. kav., tot chef van den staf: de 2de kap. van den gen. staf J. G. W. van Utenhoven van Boststein, fungerend chef van den staf bij het thans opgeheven opperbevelhebberschap der kav.

Non-activiteits-tractement verleend aan:

Den kap. A. van der Beek, van de 2de afd. inf.; den 1ste luit. J. J. Launspach, van het 5de bat. art. nat. mil.; den 1ste luit.-kwartierm. F. A. Rant, van de 7de afd. inf.; de 2de luit.-kwartierm. B. van Rijswijk, van het alg. dep. der landm.

Titulaire rang.

Dien van maj.: aan den gep. kap. D. van Gorkum.

Eervol ontslagen.

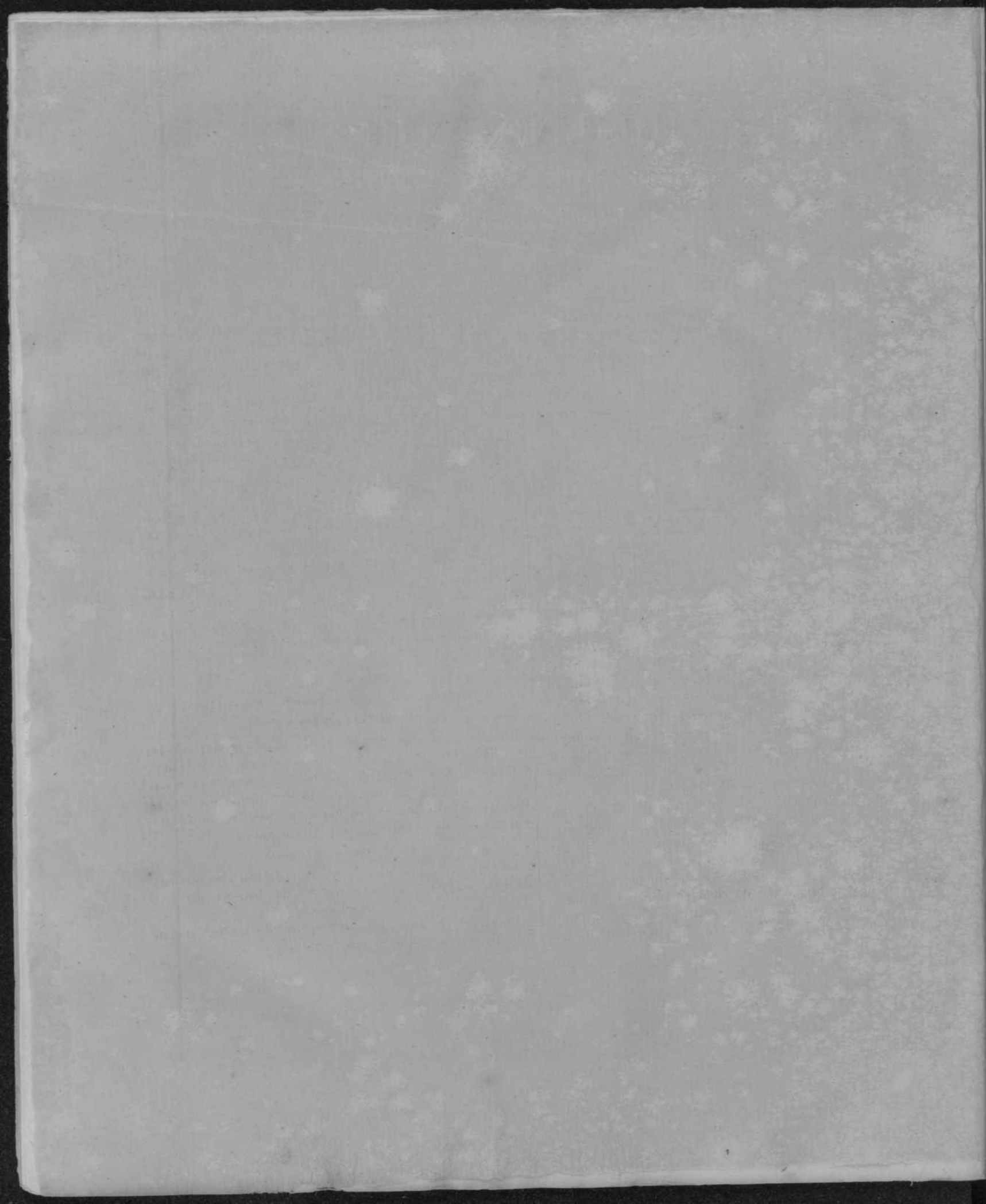
De offic. van gez. der 5de kl. F. J. de Freytag, van het reg. ligte drag. n°. 4; de 2de luit. à la suite E. H. W. Stiff, van de afd. kur. n°. 9; de 1ste luit. G. Jansen, van de 6de afd. inf., uit de bet. van adj. bij den gen.-maj. B^o van Heerdt; de 1ste luit. J. W. Copes van Hasselt, van de afd. kur. n°. 9, uit de betr. van adj. bij die afd.

Uit de dienst ontslagen.

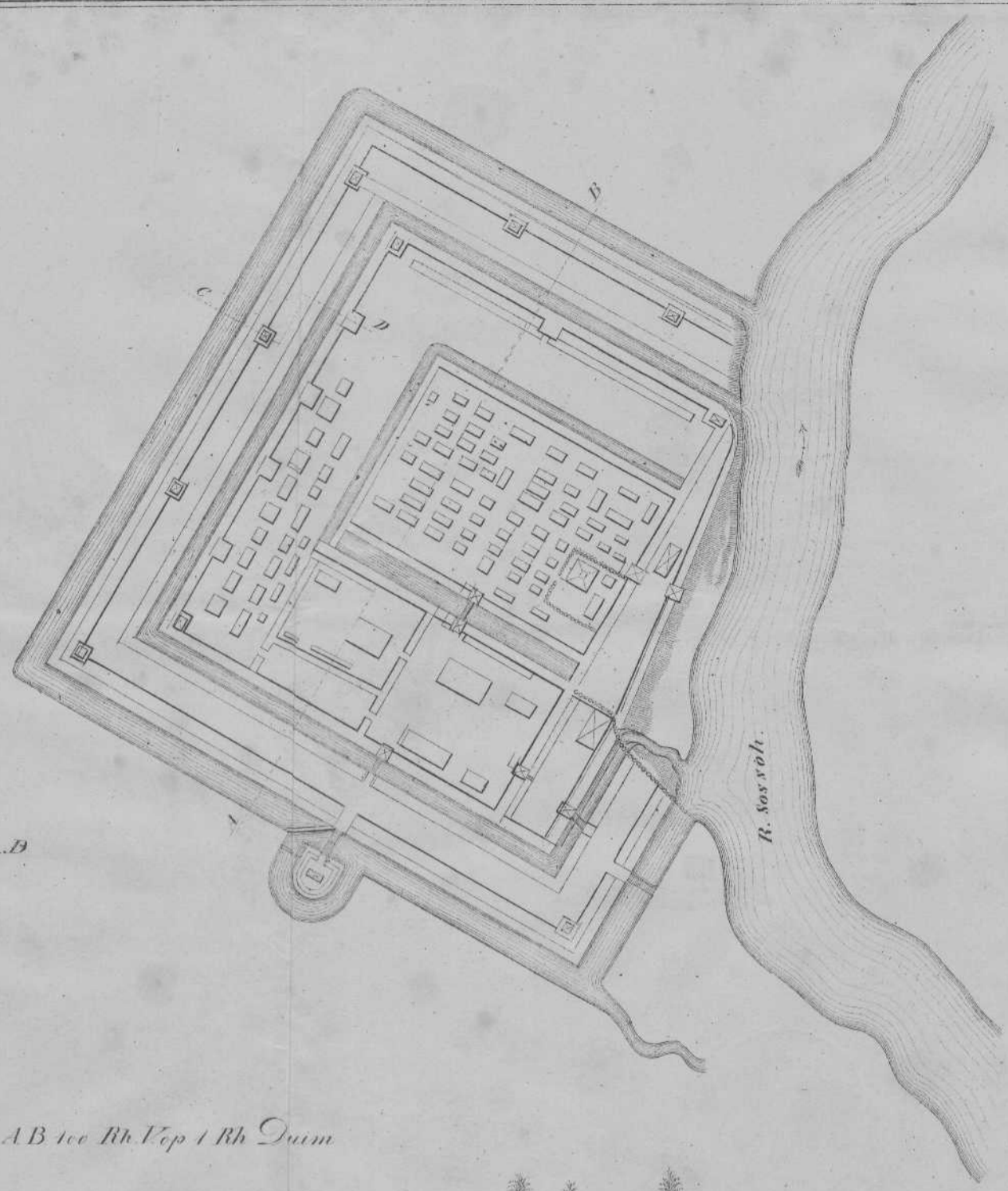
De kap. J. P. van Schoor, van het 5de bat. art. nat. mil. De kap. H. F. C. de Greuve, van het 4de bat. art. nat. mil.

Overleden.

De kap. A. J. Tulp, van het alg. dep. der landm. De 1ste luit. K. P. von Padtberg, van de afd. jag.

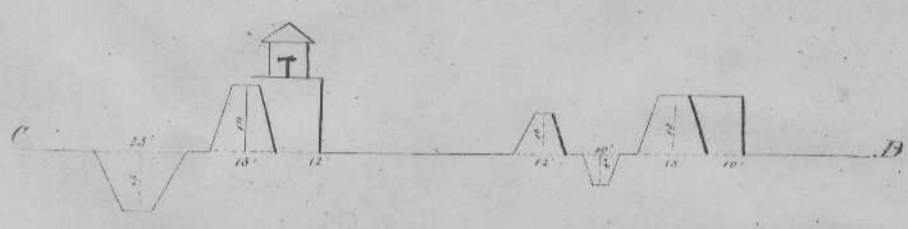

Situatie
vande
Kampong Daloe Daloe

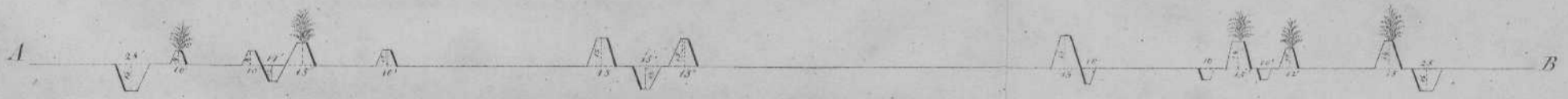

Schaal van 100 Pasjen op 1 Rh Duim

Doorsnede op CD 50 Rh op 1 Rh Duim

Doorsnede op AB 100 Rh. Top 1 Rh Duim

Laatste Bewegingen vergevallen
op den 21 en 22 December 1738
te Pasjen op 1 Rh Duim

L'a. Hoofdkwartier
te d. gendrancheerde
verposten
ij d. linker oetangel
ijkt. w. hulpluipen van
Hau
N° 123. Vriendelike Bontings.

